Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вӀашагӀкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 10 СЕНТЯБРЬ, 1985 ШУ. ● № 109 (7144). Мах 3 кеп.

МАЛХБУЗЕН-СИБАРЕГӀЕН КОМПЛЕКС ДЕГӀАЙОАЛАЯР — ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ГӀУЛАКХ

Тюменскии Томскии областий партийно-боахама актива совещане

М. С. ГОРБАЧЕВА даь къамаьл

Парте Центральни Комитета цӀерагӀа М. С. Горбачева дег тӀара дӀайха моаршал делар мехкдаьттахошка а газовикашка а, геологашка а гӀишлонхошка а, транспортникашка а энергетикашка а, Ӏилманхошка — цхьан хана хьаэцаш цхьаккха пайда боацаш ихкача аренашка шоаш ца кхобеш болх барца, шоай лоӀамца, хьинарца вахар мел дилларашка, укхаза мехка керттера доагора-энергетически база хьамьрашка.

Советски халкъа Тюменах хиннай, аьлар цо, бӀаьш эзараш болча болхлой, специалистий коталон къахьегама символ. Цигара даьккха мехкдаьтта а газ а кхаьчай вай Даьхен эггара гаьнагӀча моттигашка, цун экономически а оборонни а низ дӀахо дегӀабоалабара тешшаме лард хиннай.

Советски наха, парте доккхал ду шун патриотически гӀулакхех, новкъостий сибирякаш!

Мехкдаьттен газ йоахкха промышленность — вай экономика керттера доакъош, хӀаьта Малхбузен-СибарегӀен комплекс — цу доакъой дог. ДукхагӀча даькъе цун балха ритмах тийша да берригача халкъа боахама толамаш. Цудухьа парте экономически стратеге Ӏалаьмате боккха лоархӀам бу из комплекс дегӀайоалаяра.

Таханарча совещане, цун балха итогий, мехкдаьттагазови промышленность дӀахо дегӀайоалаелга, ерригача СибарегӀен производительни низаш айделга вайна Ӏалашдергдолча практически гӀулакхий боккха мах беш я Центральни Комитет.

Вай вӀашагӀкхетар мехка бехктокхамеча хана чакхдоал. Шоана ма харра, ЦК апрельски Пленуме, Центральни Комитете хиннача июньски совещане парте отта а баь, нийса болга хьахьекхар советски общество социально-экономически дегӀайоалаелга сихдара никъ. ДукхагӀа низаш тӀадерзадаьд Ӏилман-технически прогресс сихъяра, организационни, экономически, социальни фактораш оарцагӀъяхара, боахам дикагӀа лелабара.

Экономика интенсивни наькъа тӀа йоаккхилга сихдара а производства эффективность айяра а тӀадерзадаь лоархӀаме соцамаш тӀайийцад укх тӀеххьарча хана КПСС ЦК а правительства а. Царна юкъе я машиностроене технически боарам лакхбара а из дегӀайоагӀилга сихдара а, проектни гӀулакх эргадаккхара а ерригa капитальни гӀишлош хьалъелга тоадера а, принципиальни керда технологеш юкъейоалаяра, вычислительни техника дукхагӀа арахецара а халкъа боахаме дукхагӀа юкъеяхьара а хьакъехьара а кхыйола шерра программаш. Мехка цхьайолча регионий производительни низаш дегӀакхувлара перспективаш белгалъяьй.

Ӏилман-технически прогресса стимулировани яра, Ӏилманен хьалхалаттача опытан карагӀдаьннараш юкъекхухьилга сихдара тӀадерзадаь доккхий гӀулакхаш чакхдоах. ВӀаши тара долча цхьадолча доакъошта группаех дола дарга довларах дола документаш кийчдаьд. Социально-экономически вахара дикка беркат дарга мотт сона, къахьегама-ресурсаех пайда эцар сана долча лоархӀамегӀча дешах лаьца хӀанз кийчбеш латтача соцамах.

ЛоархӀаме решенеш тӀайийцай социальни дешаех а, хӀаьта цох аз хьалхагӀа дийца а дийцад.

КПСС Центральни Комитето дизза кхетаду дешаех а нийса яле а тӀайийяьча решеней дукхалга хьежжа доацаш, практически гӀулакхашка, хоадам боллаш долча хьокхамашка хьежжа парте политиках халкъо мах белга.

Цудухьа иштта Ӏалаьмате боккха лоархӀам бу вай тӀайийца решенеш кхоачашъяра болх вӀаштӀехьбаккхара, уж чакхъяхара тӀахьожам лоаттабара. Партийни комитетий а организацей а, министерствайи ведомствайи, советски а боахама а органий гӀулакхий мах беча хана духхьал цу тайпарча балхах керттера критерий лархӀа еза. Из кхыча бесса вӀалла лелале йиш йолаш а дац. ХӀаране, вай обществе моллагӀа болх цо бой а, шийна тӀадиллача гӀулакха жоп дала деза, геттара дог-цӀена, хӀаман хьисап долаш, инициатива гойташ де деза из.

Из ма дарра шоана а доагӀаш да, деза новкъостий. Вай экономика дегӀайоалаелга сихдара декхараш оттадаьд парте. Духхьал дӀааргда аз шуга: уж кхоачашдара мехкага хила еза/мехкдаьттан газен эшаш йола ресурсаш. ХӀаьта из керттерча даькъе шох тийша да. Тюмень — углеводородни бийдал йоанкха керттера моттиг, цу тайпара яр кхы яц вай. Из моттиг караерзае йолайича денз тюменцаша даьккхад кхо миллиард тоннал совгӀа мехкдаьтта. Боккха толам бар дени-буси цхьа миллиард кубически метр газ якиха оттаьча ханал хьалха доладалар. Из Ӏалаьмате доккха карагӀдаьнна хӀама да, дунен практикана довзаш дац цунна тара дар.

Малхбузен СибарегӀе мехкдаьттен газовни промышленность вӀашагӀйоллаш хьа мел даьчо къаьгга хьагойт социалистически строя хӀама хьакхолла таронаш Ӏалаьмате йоккхий йолга. Из да дукккхача къамех латтача Тюменски областа цхьа миллиони ах миллиони хулача къахьегамхой отряда хьинареча къахьегамах хьахиннар.

Иштта ховш да, Малхбузен-СибарегӀен комплекс санна йола мехкдаьттагазови гигант берригача мехко, ерригача республикаша дакъа лаьцача мара хьае йиш йоацилга. Украина а Белоруссе а, Узбекистана а, прибалтийски а кхыча а республикай, Российски Федераце республикай, краяй, областий къахьегамхоша из вӀашагӀйоллача нонагӀо дакъа юкъедихьад, хӀаьта хӀанз а кхухь.

Цу балха масштабаш гӀатӀа алсамъяха езаш я. Дика гӀулакх дӀадоладаьд Татаре а Башкире а мехкдаьттахоша, Тюменски областерча мехкдаьтта доаллача моттигашка балхаш комплексни чакхдахарга баьнпаб уж. Малхбузен СибарегӀа нах чубаха цӀенош, социальни а культурно-бытовой гӀуллакхашта а эша объекташ, автомобильни наькъаш хьалеча шийтталагӀча пятилетке Грузе, Азербайджана, Армене, Туркменистана гӀишлош организацеша дакъа лацарах йола инициатива дукха хьа йоацаш могаьый.

Парте тӀахьехама раьза хинна жоп деннад вай кагирхоша: мехкдаьттагазови целина караерзаеча Ӏалаьмате доккха дакъа юкъе а дихьад, хӀанз а кхухь. Ленински комсомола путевкаша укхаза венав 150 эзар сал. Студенчески гӀишлон отрядаша хӀанзле даьд цхьа миллиарди ах миллиарди сома маьха балхаш. Из регион хаараерзаеча кагирхоша лоаца дакъа кхы тӀа а доккхагӀа хургда.

Долчча бесса аьлча, новкъостий, хьадаьр кӀезига дац, доккхий мулаш даьхад. Цхьабакъда, ха дӀайода, вахаро вайна хьалхашка увттаду керда а керда а декхараш. СССР Энергетически программа тӀа а Кертерча лостамий проента тӀа а мехкдаьтта, къаьстта а газ яккхара белгалдаь доккхий мулаш кхоачашделга Ӏалашдар керттерча даькъе тӀадуж Тюмена промыслашта.

Кхетадеш ма хиллара, из де атта дац. Дукхачар лизаш эш. Цудухьа КПСС ЦК а Советски правительства а даьттен газовни промышленность комплексно дегӀайоалаяра хьакъехьара соцам тӀайийцаб. Регион дегӀайоалаяра дикалга диллача керда этап хьаеллаш дола принципиальни документ да из. Цун маӀан сенах латт аьлча, из латт интенсификацелардa тӀа, Ӏилман - технически прогресса карагӀдаьннарех пайда а эцаш, мехка доагора база эффективность а из тешшаме хилар а цӀаьхха чӀоагӀа айдарах. Цу партийни документа лоархӀамегӀа дола дакъа да СибарегӀен мехкдаьттахойи газовикийи вахара чуӀеча фусамий а культурно-бытовой а хьалаш тоадара, укхаза кадраш дӀачӀоагӀъярца дувзаденнача социальни дешай комплекс кхоачашъяра чакхдаха, аьнна ду гӀулакхаш. Цу дерригача де лерхӀараштa хьожаю геттара дукха средстваш а ресурсаш а, хӀаьта царех лерттӀа пайда эца а беза.

М. С. Горбачева белгалдаьккхар, сибирякаш тӀатӀа чоалханегӀа а бехктокхамегӀа а дола декхараш кхоачашде дезаш хилар. Даим лаганхаба деза: Тюмена мехкдаьттахойн газовикийи толамаша чӀоагӀбу мехка низ, сихбу цун гӀа, хӀаьта болх лерттӀа дӀа ца бахаро экономикага боагӀача бесса болх байтац, вай дӀахьалхашкахьа ахар мелду.

Тюмено мехкдаьтта даккхара планаш кхоачаш ца ю ер кхоалагӀа шу доландаь иштта бала кхаьча я КПСС ЦК. Заданеш кхоачаш ца яро халкъа боахаме хаволнаш хьахулийт. Цунца цхьана тӀехьадусаш хилар кӀезиг а ца луш, алсамдоалаш латт.

Яьча анализо, хьалхашка этта дешаш хӀанзарча совещане шерра дувцаро хьахьокх проблемаш хьаӀовшхьаӀовш, шерашка хьаӀайнилга. Обь яхача хи тӀара мехкдаьтта доаккха комплекс хьаеча хьалхарча этапе белгалъяь хинна мехкдаьтта даккхара методаш практически кхоачаенна яьнай. Тахан гайна ца Ӏеш, шаьра гуш да «дошоча фронтаний» ха чакхъяьннилга, нагахьа санна иштта ала йиш яле, атта мехкдаьтта даккхара ха чакхйоалаш латтилга. Юткъам а беш из даккхарга довла дезилга, халагӀча районашка даха дезилга, дебит кӀезигагӀа йолча, халагӀа мехкдаьтта даккха делача моттигашка даха дезилга.

Цу ханне а деррига кӀоаргагӀа тахка дезаш дар, хьалхашкахьа а хьежа, мехкдаьтта доалла моттигаш караерзалра кердача этапана лаьоӀа программа чакхъякха езар. Из хӀама шой ханнахьа динзар. Центральни ведомстваша, Тюмена партийни, советски, боахама органаша мелал гойтар, халонаш дӀаяхара аттагӀа бола никъ хержар, шоаш ца деш дитачун компенсаци яра мехкдаьтта доаллача йоккхагӀча моттигашкара из дукхагӀа хьадаккха а гӀерташ. Кердача, чоалханеча хьалашка алхха мехкдаьттахой хинна ца Ӏеш, гӀишлонхой, энергетикаш, транспортникаш а болх бе кийча хилакзар. Укх деношка Самотлоре, Уренгое, Сургуте хиннача къамаьлаша хьахьекхар: мехкдаьттахошта а газовикашта а чӀоагӀа тийшаболх бир, хӀаьта хӀанз а бу машиностроителаша.

Механизировани хьисапе мехкдаьтта доаккхача геттара ледара юкъекхухь прогрессивни методаш, йоагӀача бесса технически Ӏалашъяьяц промыслаш, оборудоване а техника а тешшаме болх ца беш дукха моттигаш я.

Укх тӀеххьарча шерашка тюменски мехкдаьтта эггара хьалха гучадаьккхарий новаторски традицеш мелъеннай. Из хинна хила дезаш ла технически политика хьаеш хиннача «Главтюменнефтегазах» мехкдаьтта доаккхача шоай объединенешта юкъе а министерствана хьалхашка а сел боккха лоархӀам боаца звено, тӀехьалисар дӀадоаккхаш йола организаци хиларах.

ХӀаьта Тюменски а Томски а областашка Ӏомае мегаргйола опыт ма йий. «Юганскнефтегаз», «Томскнефть», «Надымгазпром» производственни объединеней, «Севертрубопроводстрой» треста, № 2 йолча буруш деттача балхий Сургутски управлене, дукхкхача кхыча коллективай чотагӀа кӀезига дац бацха-дика къахьегама толамаш. Тюменски областе я шера 100 эзар метр — бӀарччача регионерчул шозза хӀана дац аьнна дукхагӀа буруш тохаш йола бригадаш. ТолашагӀа йолча ремонтни бригадаша бетта кхоъ капитальни а 13 текущи а ремонт ю, юкъерча хьокхамал цкъан ахаззеи дукхагӀа да из. Бакъда, халахете а, даймехка мехкдаьтта доаккхача Ӏоадаьча дика мел долчох хӀанз а пайда эцац сибирски мехкдаьттахой хӀара коллективо.

Малхбузенсибарски регионе эттача хьала хьалхара нонагӀо бехк тӀабуж отраслевой Ӏилманна. Отрасла Ӏилман организацеша шоай ерригa арсенал хӀана йоацц, аьнна йоайора этта хьал хила доагӀаш хӀама да алара. ХӀаьта институташ ведомствашкара адвокатски контораш мичай. Цар декхар — мехкдаьтта даккхара эффективность лакхъяра наькъаш творчески лехар, Ӏилман-технически прогресс дӀахьалхашкахьа кхувлар, отрасль дегӀаахара перспективача прогноз яр. Мехка керттерча мехкдаьттен гази йоаккхача районе яц цхьаь цаӀ Ӏилман - производственни объединени.

Кхы гӀалат ца далийтара мехкдаьттахой урокаш чӀоагӀа кхетае еза. Эггара хьалха из доагӀа газови промышленноста кулгалхошта. ХӀинзарчоа отраслера гӀулакхаш во лел ала йиш йолаш дац. Газ йоаккхача керттерча моттиге — Уренгой хилар со. Ала хӀама дац, цигара балхаш а из караерзаяра темпаш а теркам тӀаозаш я. Цхьабакъда, гӀулакхий хьал тахка волавелча гучадоал керда мощностан болх бе йолайолийтилга, ремонтни база дегӀайоалаелга, наькъаш хьаделга укхаза а тӀехьадусаш долга, ледара я автоматизаци. Якка еза газ яккхара болх беча скважинашкара проектагӀа йоагӀачул дукхагӀа йоакхх из.

Укх гаргарча хана эггара дукхагӀа газ йоаккхаргйолча боарамга кхоачаргья Уренгой. ТӀа мел кхета газ мехкага кхоачаргья Ямбургера, Цхьабакъда, из дара вож кийчъе езаш я, хӀанзарчоа гӀулакх ледаро лел.

Регионе эттача гӀулакхий хьала эггара хьалха бехке бараш мехкдаьттахойи газовикаши ба. Цхьабакъда, вай дицде йиш яц цар толамаш а аьттуш ца балар а Малхбузен - СибарегӀен комплексаца гӀулакх мел доагӀачарех тийша долга. Хьалхарча аргӀах из аз аргдар геологех, гӀишлонхоех, энергетикех, машиностроителех.

Лаьттан четаш техкарача шоай балха эффективность кардинально айе еза. Мехкдаьттахой доккха декхар дӀалатт царна. Укх тӀеххьарча итт шера техка яьнача моттигашкара мехкдаьтта доаккхилга Малхбузен СибарегӀе наьха санна кӀезигденнад. ХӀаьта отрасла юкъерча 5-арамга а кхаьчад. Укх регионе мехкдаьтта доаккхилга сихдара таронаш дикка кӀезигъеннай. Долче, геологе Министерства поисково-разведочни балхий лостам а масштабаш а белгалъеча хана дукхагӀа теркалъе еза Ӏилман рекомендацеш.

Мехкдаьттагазови комплекс дегӀайоалаелга цӀенхаштта юхагетт электроэнергетика. Электричестваца кхоачам боллаш Ӏалаш ца ярах дукха мехкдаьттен газий йов, къахьегамхоша доагӀа а доагӀаш, бехкаш доах.

Сургуте хиннача вӀашагӀкхетараша а даьча къамаьлаша а хьагойт электростанцеш хьалъю гӀишлонхой гӀулакх сихагӀча темпаца а болх дика беш а леладе йиш йолаш болга. 3-гӀа энергоблок ханнахьа болх байта дӀа ца луш йисар кхерам ба эша оборудовани ца хилар бахьан долаш. Царна новкъостал де деза.

ХӀанз — регионе капитальни гӀишлош хьаяра проблемех. ХӀана шоашиа нийсъе кхы йоацаш дукха хьалъю уж. Укхаза балхий объемага диллача хӀара шера шишша волжски автозавод, хӀара ши шу массаза доал — БАМ хьалъю. Шерра ховш да, сибирякаш промышленни объекташ толашагӀча комплектно - блочни методагӀа хьалъяра инициатораш болга. ХӀаьта а капитальни гӀишлош хьалъерий гӀулакхий хьало юхатетт дукха лоархӀаме дешаш къестаделга. ДоагӀача тайпара кхета ца деш леладу уж Госстроя кулгалхоша, гӀишлон министерстваша, министерстваша - заказчикаша.

Мехкдаьттагазови комплекс дегӀайоалаеча керда декхараш хьалхашка эттача цӀи яьлча санна гӀулакхаш чакхдахара кхы тӀа йоккхий затраташ е езаш хул вай. ХӀаьта хӀанз, суперблокий новкъосталца газови Заполярье сихха кийчъе езача хана, из де юха а кийча йоацаш я Миннефтегазстрой.

Цу тайпара тӀехьадусаш хуле эшшача темпашка кхоачаргдац, къаьстта хӀанз, Малхбузен - СибарегӀен комплекс хьаелга кхы а бехктокхамеча этапе чуденнача хана. ХьатӀайоагӀача пятилетке гӀишлон - монтажни балхаш дукха а дукхагӀа де дезаргда. Из да, кхыметтел вай мехка а геттара йоккха йола гӀишлош хьалъяра программа кхоачашъе еза, яхилга.

Цхьабакъда, дувцаш дар алхха капитальни гӀишлош хьалъяра объемех хинча ца Ӏеш, цун дикалах. Ма дарра аьлча, вай укхаза де лерхӀар, план увттаер, хьалдер, хьадеш дар тешшаме хиларах да. Тешшаме — из да чӀоагӀа, эффективно, отказ доацаш йиаьххача хана лаьрхӀа хилар. Из доагӀа керда территореш караерзалра а.

ГӀишлош хьалъяра йоккхагӀча темпашка довлара цӀаьхха а хьажа деза гӀишлонхой мел эшача техникаца Ӏалашбара дешага. Эггара хьалха гӀишлонхой шоай жилищни дараш а тоадеш, бытовой хьалаш тоадара масштабаш шеръярга.

Тюменски лаьттан четаш караерзаяра опыто вайна санача цхьацха цхьан урокаш ала безам бар са. Даьхача толамаша цхьаболчар корта хьовзабир. Мундира сий лорадар духьа дале а, кхыча хӀаман духьа дале а, цхьаболча кулгалхоша магаплар е лензар реальни хьал бӀарггаго, цул мах бе. ЦК а правительствага а хоам бе. Из иштта де йиш йолаш хӀама дац, новкъостий. Нагахьа санна объективни информаци ца хуле, гӀулакх нийса леладе хала да. Из иштта леладеш хилча керда гӀалаташ а кхоачамбоацараш а ца хилча даргдац. ХӀаьта вай гӀулакхий Ӏалаьмате йоккхий масштабаш я, долче, цо доккхий зенаш де а тарлу.

Цунца дувзаденна сона нийса хет В. И. Ленина вайна хьийхар дагадоххийтача. Цо дукккхаза яьхад, вай шедолчун а массе хана а бакъдолчоа тӀехьа хила деза, из моллагӀа тайпара дале а. ХӀама хоза гӀча тайпара хьахьокха гӀертаро вай сийлахь доккхача гӀулакха алхха зе мара дергдац. Цу ленински васкетах вай вахара норма хила еза.

Нах лархӀар, пар йоанко яр — вай политика керттера дош. ХӀаьта караерзаеча кердача районашта къаьстта лоархӀам болаш да из. Из Тюменски обкоме, гучох, кхетаду, бакъда, хетаргахьа, дизза кхетадац. Наха лерттӀа вахара хьалаш Ӏалашдара дешаех шоай балха керттера лостам лархӀа беза парте обкомо, министерстваша.

СибарегӀе дӀахо дегӀайоалаяра кердача, кхы а чоалханеча этапага хьежжа хила беза укхаза деррига балхаш вӀаштӀехьдахара керда, кхы а лакхагӀа бола боарам. Цу гӀулакха мел эшар долаш да. Тюмене я тохкамах чакхъяьнна, опыт йола, парте гӀулакха мутӀахьа йола кадраш, укхаза болх беш я дукха эзараш юкъебола коммунистий отряд. Из мо йолча коллективана могаргда хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде.

Укхаза, малхбузенсибирски края центре волаш, аьлар дӀахо М. С. Горбачева, сона ловра бӀарчча хьанйцача мехка малхбоален районаш экономически социальни дегӀайоалаяра проблемаех лоацца дувца.

СибарегӀен а Гаьннарча Малхбоален а производительни низаш сихха дегӀадоаладар — парте экономически стратеге лоархӀамегӀа дола дакъа.

Таханара СибарегӀе — из чӀоагӀа дегӀаена промышленность а юрта боахам а, Ӏалаьмате доккхий гӀирсаш, из бола халкъбоахама комплексаш. Из — мохк энергетически Ӏалашбара керттера база. Из — итташ йоккхий хӀанзара городаш, геттара йоккхий, дунен тӀа цӀи хеза Ӏилман а культурни а центраш.

Тахан мехка ихела СибарегӀен а Гаьннарча Малхбоален а лоархӀам мел боккха бале а, вайна массанена шаьра гу цу регионa лоархӀам кхы а чӀоагӀа айлургболга.

ХӀаьта цудухьа, саготагӀа дола декхараш кхоачашде гӀерташ, тахан вай декхарийла да гаьнна дӀахьалхашкахьа хьежа. Ма дарра аьлча, хьатӀадоагӀача бӀаьшеренгахьа хьежа. СибарегӀен лаьттан Ӏалаьмате йоккхийча производственни, экономически таронех дикагӀча тайпара а эффективно а пайда мишта эцаргба шаьра ховш хила деза вай.

Духхьал цу тайпара гӀулакхага хьежар дукха ха йоацаш Новосибирске хинна СибарегӀен производительни низаш дегӀадоаладара а Ӏилман-технически процесс сихъяра а дешашта хетаяь Ерригсоюзни конференци. СибарегӀен производствана ма могга интенсификаци яиза ярг ца хиларах, хьайоаккха бийдал кӀоаргга а комплексни а чакхъяккха езаш хиларах, Ӏаьржа а бесаш дола а металлурги, химически а мехкдаьттахимически а, микробиологически а целлюлозно - бумажни а промышленность санна йола дукха энерги эшача отраслеи, эффективни гӀишлон материалий юкъарсоюзни производства тӀа-тӀа доккхагӀа дола дакъа укхаза дӀанийсдара хьанъехьа цига дийцараш хьалоац Центральни Комитето.

ЧӀоагӀа теркам тӀабахийта безаш я машиностроене предприятеш дегӀайоалаелга сихдара а царна кхыгкхе ориентаци яра а, дукха къахьегам дӀабахийта беза регионa керттерча эшараша кӀезига ювзаенна йола а продукци арахецарах уж мукъаяхара хьакъехьара предложенеш.

ШийтталагӀча пятилетке а 2000 шерага кхаччалца а мохк экономически а социальни а дегӀабоалабара Керттера лостамаш кийчдеча хана конференце рекомендацешка хьожилга а пайда эцилга а Госплана, Ӏилмай Академена, СССР министерстваштен ведомстваштен, РСФСР Министрий Совета тӀадиллад Политбюрос.

(Ийстедоалар 2-ча оагӀо тӀа).

Целиноградски лаьтта М. С. Горбачева хинна вӀашагӀкхетараш

ЦЕЛИНОГРАД, 7 сентябрь. (ТАСС). Тахан хьалхарча ах дийнахьа КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев хилар Целиноградски областа Шортандински районе ваха кердача юртбоахама техника тайпаша кхашка болх мишта бу хьожаш, механизаторашца вӀашагӀкхийтта къамаьлаш деш, ялатий боахама Ерригсоюзни Ӏилман - тохкамий института (ВНИИЗХ) балхага хьежар.

Машинашка хьожача къаьстта теркам тӀабахийтар интенсивни технологе агрегаташта. 17 метр шорал хьалоацача «Стель» яхача жатка болх гойтар. Из бахьан долаш массехазза лакхлу къахьегама овсарле. Гойташ ар, хӀанз болх беш ярчул 4—5-зза лакхагӀа овсарле йола сахьата итт гектара тӀара ка бола ялаташ чуэца 13 метр шорал дола жатка. ХӀанз паччахьалкхен тохкамаш деш я из агрегат, хьатӀадоагӀача шера серийно арахецаш а хургья. Уж машинаш — укхаза гойташ хиннача «Дон» яхача ялат чуэцача комбайнех овсаре пайда эцара лард я. М. С. Горбачева хаттараш дир агрегаташ кердача тайпара технически кийчъяьча специалисташка, цар эффективноста, кхом бара, механизатороашта къахьегара долча хьалий хьакъехьа.

Ялатий кхай тӀа Михаил Сергеевича безаме къамаьл хилар Социалистически Къахьегама Турпала С. И. Гаврилюна. тракторий - кхай бригадерча комбайнерашца лаьтта леладара интенсивни наькъаш юкъедоаладарах, коллективни бригадни подряда совленех.

Ший къахьегама опытах комбайнера балха специфика йовзаш вола М. С. Горбачев ха ловш хилар ялат чуэцача агрегата юкъера выработка, малагӀча жаткаех пайда эц, ялатийца мел клейковина я, юххера хьахулар дукхагӀа хилийтара малагӀча экономически стимулех пайда эц.

Кхаш леладелга стабильни хилийтара, ялатий лакха хьувкъам кхебара интенсивни технологе, юрта боахамерча Ӏилман лоархӀама хьакъехьа массе а оагӀорахьа къамаьл хилар ВНИИЗИХ-е. Белгалдаьккхад, Казахстане оахача лаьттан хӀара кхоалагӀа гектар — солонцови хилар. Цунца дувзаденна къаьстта боккха лоархӀам болаш лерхӀ институто кхаш леладара ше къаьстта инвентарь хьакхоллар. Укхаза кийчъю селекционни процесс сихъяра методаш. Къаьстта теркам тӀабахийтаб кхаш леладара беркат сихдаь дегӀадоаладара, доакъараш Ӏалашдара гӀулакх тоадара наькъашта, хьувкъам лакхбара, царех пайда эцар беркате хилара. Цхьабакъда, цу дерригне хьалур дукхагӀа хургда, алхха Ӏилмо могадаьраш дизза чакхдоахаш хилча. Белгалдаьккхад, юрта боахаме йизза технологически дисциплина лелаелга — хано дӀадехаш хилар.

Целинограда керттерча майдан тӀа В. И. Ленина памятника хьалхашка зизаш дехкар М. С. Горбачева.

Михаил Сергеевича къамаьл хилар КПСС-и Советски паччахьалкхени чура а арахьара а политика къоабалъяь хьаллоацаш болча городе бахача нахаца.

М. С. Горбачевца бар КПСС Политбюро член, Казахстана Компарте ЦК хьалхара секретарь Д. А. Кунаев, КПСС ЦК секретарь В. П. Никонов, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш А. К. Антонов, З. Н. Нуриев, КПСС ЦК Отделий заведующеш, В. А. Карлов, Г. П. Разумовский, А. Н. Яковлев, КПСС ЦК гӀулакхий управляющи Н. Е. Кручина.

ШоллагӀча ах дийнахьа Целиноградe хилар, Кхачан программа кхоачашъяра, юрта боахаме а агропромышленни комплекса кхыча доакъошка а Ӏилман - технически прогресс сихъяра дешашта хетаяь Казахстана областий, СибарегӀен а Урала а крайи областийи партийно - боахама актива совещани.

М. С. Горбачева дӀаьхха къамаьл дир совещане.

Дувцача дешаех пренешка къамаьлаш дир парте Алтайски крайкома хьалхарча секретара Ф. В. Попова, Целиноградски областерча парте Балакшински райкома хьалхарча секретара А. И. Пашкова, парте Кокчетавски обкома хьалхарча секретара М. Р. Сагдиева, Курагански областа Курсамышски районерча «Березовский» совхоза директора Г. В. Кузнецова, КПСС Омски обкома хьалхарча секретара С. И. Манякина, Красноярски краерча парте Сухобузимски райкома хьалхарча секретара Н. К. Колесниченкос, парте Кустанайски обкома хьалхарча секретара В. П. Демиденкос, СССР Ӏилмай Академе вице - президента Ю. А. Овчинникова, СССР Госплана председатела хьалхарча заместителa П. А. Паскара, ВАСХНИЛ вице - президента, СибарегӀен отделене президиума председатела П. Л. Гончарова, Тюменски областа Упоровски районерча «Емуртлинский» совхоза директора В. К. Семенова.

* * *

Цу дийнахье Москве дӀавахав М. С. Горбачев. Аэропорте из накъавоаниххаш бар Д. А. Кунаев, В. П. Никонов, Казахски ССР Министрий Совета председатель Н. А. Назарбаев, А. К. Антонов, З. Н. Нуриев, Казахстана, СибарегӀен Урала парте крайкомийи обкомийи хьалхара секретараш, СССР министраш, моттигера партийни а советски а кулгалхой.

* * *

Москве аэродроме М. С. Горбачевна накъабаьхиабар КПСС ЦК Политбюро членаш Г. А. Алиев, В. И. Воротников, А. А. Громыко, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, кхыбола новкъостий.

(ТАСС).

Мишта кхоачашду декхараш

ДЕША ДАЙ

Тахан са дувца безам ба «Грозтрубопроводстрой» треста коллективах лаьца. Ше вӀашагӀъелла дукха ха еце а укх тӀеххьарча шерашка доккхий толамаш доахаш хьайоагӀарех я из. Цо халданза хьалхара моттигаш йоах республикански, Ерригсоюзни социалистически яхьашка. Иштта укх 1985 шера хьалхарча ах шера баьча балхий итогех цунна хьожайир хьалхара моттиг. Из бахьан долаш цунна елар КПСС обкома, Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦӀе байракх.

Укх деношка а хоза кхаъ кхаьчаб треста коллективага. Москвера енача телеграмма тӀа язду: «СССР газови промышленноста Министерства а профсоюза ЦК коллеге а стахановски болаза 50 шу дизара сийна лелаьча яхье хьалхара моттиг яккхарах карара кара тела ЦӀе байракхи ахчан совгӀати хьожадаьд «Грозтрубопроводстрой» треста коллектива».

Тайп - тайпара гӀишлон-монтажни балхаш кхоачашдеш я трест. Царех керттера дараш да магистральни мехкдаьттан газовни проводаш дохкилга. Вай мехка дукккхача моттигашка ба треста къахьегамхой болх беш. Иштта Волгоградски областе Быково - Волжск, Азербайджански ССР-е Алтин - Агач — Ах-су газопроводаш. Казы - Магомед яхача городе компрессорни станци, кхыйола объекташ я цо хьалъеш. Цул совгӀа Челябински областе Малхбузен - СибарегӀе - Урал-Поволжье яха продуктопровод, Грозне. Карабулаке наха чуӀе цӀенош а хьалду. Вай мел йийцача объектех дукхагӀъяраш укх шера хьалъяь йистеяха езаш я. Волгоградски ТЭЦ-а тӀайоагӀаш йола Быково - Волжск яха газопровод я укх шера кхоалагӀча квартале хьалъяь яккха езаш. ХӀаьта сентябрь бетта из трасса эксплуатаце дӀалургья аьнна дош деннад коллективо.

Треста подразделенешта юкъе кӀезига яц шоашкара кхычарна хьокхам телаш, йоккха балха опыт йола бригадаш. Царех я хӀанз шийтталагӀча пятилетка чотагӀа болх беш йола Ажигов Беслан, Дудин Геннадий керте латта сварщикий-монтажникий бригадаш, Толдиев Ювсапа, Олигова Розас кулгалдеш йола комплексни бригадаш. Треста гӀишлошъерашта юкъе белгала я Димитр Димитров, Георгий Рассадов, Цветан Фацова, Николай Пиропкова кулгалдеш йола комплексни бригадаш.

Балха тӀа укхаза лоархӀаме моттиг дӀалоац къахьегама овсарле лакхъяра тӀадерзадаьча гӀулакхаша. Цунца дувзаденна керда техника, зӀамига механизаци шерра балха юкъекхувл укхаза. Тресте таханарча дийнахьа болх беча ерригача бригадаех 50 процент яраш къахьегам кердача хьисапе вӀаштӀехьбаьккха болх беш я. Из бахьан долаш таро хиннай треста коллектива шоай низашца гӀишлон - монтажни балхаш делга пятилетка план укх шера август бетта кхоачашъе. Шу чакхдалале кхы 4 миллион сома маьха гӀишлон - монтажни балхаш де дош деннад треста коллективо. ХӀаьта генподрядагӀа йола пятилетка план Октябра 68 шу дузача денга кхоачашъе лаьрхӀад.

Иштта дог хьеста толламаш лоахаш тӀанхача лаьрхӀа я «Грозтрубопроводстрой» треста коллектив КПСС XXVII съезда.

Х. ТАРАМОВ.

МАЛХБУЗЕН-СИБАРЕГIЕН КОМПЛЕКС ДЕГIАЙОАЛАЯР — ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ГIУЛАКХ

(Чистедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

БIарччача мехка а санна, СибарегIен кхоанен керттера дош — экономически дегIаахара темпаех дола дош.

Лоацца аьлча, боахам дегIакхувлара тешшаме йола темпаш хьаллоаттаяра эшар да духхьал таханардараш хинна ца Iеш, бакъда, регIона. бIарччача мехка перспективни декхараш теркалдеш йола производство кIоаргга уйла яь вIаштIехьйоаккхилга.

Цо со воалаву СибарегIен а Гаьннарча Малхбоален а экономикана хьалхашка йра латтача дукхача кхыча проблемашка.

ХIамаш йоахача даькъага дIаяхийтача капитальни вложеней эффективность лакхъяра лоархIамеча наькъех цаI ба хьалькхача моттиге бийдал кIоаргга, комплексни хьисапе чакхъяьккхарга довлар ЦаI шоллагIчо хьаллоацаш йола производствааш дегIакхувлара никъ лаца беза укхаза. Цу тайпара опыт хIанзле йолаш да вай: йоккха эффективность йола территориально - производственни комплексаш хьа а яь, мехка болх беш я. Капитальни вложенеех 15—20 процент экономи е а эксплуатационни расходаш нонагIо кIезигъе а йиш хулийт цар.

Кхетадеш да, энергосырьевой, материальни ресурсаех дикагIча тайпара пайда эцара проблемана юкъарчал доагIаш из дерригa доагIилга. Цу проблема масштаба а лоархIама а мах бара кхоачам ба мехка общественни продукт хьаярга дIадахийтачох аханел совгIа дар доагорага, бийдалга, материалашка додаш хилар теркалдича, Вайна бийдали доагори луш дола доакъош эггара дукхагIа капитал а къахьегам а эшаш да. Укхазара кхетадеш да, ресурсашта хьинаре кхом беча политикага довлар халкъа боахама интенсификаци яра, вай общество дегIайоалаелга сихдара керттера лоархIам болаш долга.

Цуица дувзаденна чIоагIа хьаллаца безам ба кхом бара а хьурмат дара а тIехьа мехка льржа кампани. Из тема дика лелаю къаьстта кепайоазоно а лелаеш, массови информаце средстваша, хIаьта цох шеко йоаццаш пайда а боал.

Цхьабакъда, кхы а дукхагIа хIама де йиш яр. Цох дувц Украина опыто, цига укх тIеххьарча диъ шера продукцега дIайохийта материалаш планови задаиел шозза совгIа кIезигьый. Республике промышленни производствана юкъекхухь ах миллиард тоннал дукхагIа вторични ресурсаши отходаши, ерригача ресурсех 12 процент дIалоац цар. Юкъарча союзни боарамал шозза дукхагIа да из.

Укхаза, СибарегIе а Гаьнарча Малхбоалене а, доагори бийдали хьайоаккхача, царех, комплексни хьисапе пайда эцара дукхагIа таронаш я. Цхьабакъда, хIанз а тIехьа дукхха мехкдаьттаца хьайоагIа газ йоагаю Тюменски областе факелашка. Цу тайпара хьал дIахо ла йиш яц. Мехкдаьттаца хьайоагIача газах пайда эцара проблема сихагIча тайпара къоастае езаш я. Вай раьза хила йиш йолча тайпара цIена чакхдаккхац мехкдаьтта а.

Доал во дарах дола цу тайпара кIезига доаца масалаш доаладе йиш яр кхыча доакъошкара а производствашкара а. Цхьабакъда, эггара воргIа латт хьунах пайда эцара гIулакх. СибарегIа кийчъяьча хьуна кубометрах бIарччача мехка ечул шозза кIезигагIа продукци хьаю.

Экономе режим чIоагIъелга тешшамеча планови организационнии ларда тIа оттаде, вай дерригача боахама гIулакхий керттера, дакъа санна лархIа деза вай. 1986 шера къаман доходага дIайода энерги 3,2 процент, металл — 3 процент кIезигданза даргдац Из Iалаьмате цIенхаштта декхар да. Ресурсашта цу тайпара экономи яра темпаш вайцига цIаккха а хиннаяц.

ГIулакх хьалха санна леладу. къаенна нормаш лелаю. производства темпаш лакхъелга кхы тIа материальни ресурсаш яхарца дувзаш бола кулгалхой хьаллувца йиш яц вай, хIаьта лувцарг а бац.

ХIаьта цхьаькха цхьан хIаман терко е еза. Карарча пятилетке запасашкара оборотни средстваш алсамьяхара темпаша тIехьают производства боарам дегIабсалабара темпаш. Халкъбоахама оборотера уж средстваш дIаяхаро «дIаюъ» материальни ресурсашта экономи ярах хьахула эффект.

Из дош къаостаде хийцца йиш йолаш ба моттигашкара боахама кулгалхойи специалисташи Укхаза эшац цхьаккха тайпа директиваш, эшар да бала а кхоачаш гIулакх леладелга. Вай экономически службашта — Госплана, Минфина, Госснаба эггара актуальнегIа дола дош да из. Геттара чIоагIъе еза материальни запасашта финансировани а кредитовани а яра система. Ресурсашта кхом бара тIехьа лоаттабеча къовсама юстара латта къахьегама коллективаш ишттa атта хIана ях хьажара уйла е еза.

Мехка хьалхалаттача коллективаша яхь йоаржаьйй кхоьлча материалашца, бийдалца, доагорaца, электроэнергеца укх шера шин денал кIезигагIа доацаш болх бара. Цу тайпара декхараш массанахьа хIана дац аьнна тIайнийцад. Цхьабакъда, дукхача моттигашка боагIача экономически, организаторски, кхетам балара балхаца хьалльцадац уж. Кхоьлча ресурсашца цхьан-шин дийнахьа болх баьрашта уллув я бийдали материалаши дIаяхийтара планови нормаш кхоачаш ца еш йола итташ, бIаьш предприятеш.

Бакъдар аьлча, экономи бахьан долаш вай лоаттабеча къовсаме къаьстта лоархIамеи перспективнии дакъа лаца дезаш да ресурсаш кхоеш йола техникеи технологеши кийчъярои юкъекхахьарои. Цу даькъе карагIдаьнна Iилма-технически хIамаш кIезига дац вай. ХIаьта а ерригa моттигаш лаьрхIача дIахо болх байташ я пайда луш йоаца технологеш.

СибарегIа, кхыча районашкарчул дукхагIа, технически политика тIаерзаяь хила еза электронизаца Iалашбареи эггара хьалха латта техника, эггара дикагIйола машинаш юкъекхахьареи чотах къахьегам кхобара.

ДIахо а СибарегIени Гаьнарча Малхбоалени районашка чIоагIагIа дегIакхувланза даргдац Iилма. Тахан вайна массанена а шаьра бIаргагу Iилмай Академе Сибирски отделении Дальневосточни центри, ВАСХНИЛ-ен медицински Iилмай Академеи сибирски отделенеш яхкара хьакъехьа хьалхагIа тIаийца решенеш нийса хиннилга. ХIанзле а гуччахьа да сибирски Iилма дегIадоаладарах даьина беркат. Из гуш да укхаза, тюменски лаьттан тIа а, БАМ-е а, кхыча районашка а.

ХIанз лоархIаме да академически отраслеви, вузовски Iилма дегIадоаладара низ дукхагIа тIа а бохийташ, цун материальнии производственнии база чIоагIъяра, мехка малхбоалехьарча районий производительни низаш дегIадоаладара теркам кхы а чIоагIагIа тIаберзабар.

СибарегIа, берригача мехка а санна, экономически дегIаахара низ бола рычаг а хинна дIаоттаргья Iилма-технически прогресс. Цхьабакъда, рычагана, ховш ма дарра, ког гIорто моттиг эш. Цу тайпара ког гIорто моттиг я капитальни гIирсаш хьалдар. ХIаьта из моттиг хIанз укх сахьате халахете а. мела л.

Моттигерча гIишлон материалашта йIаьхий я СибарегIе. Цхьабакъда, уж хьайоахилга лерттIа вIаштIехьдаьккхадац. Регионa мел эш хилийтац сборни аьшнабетон, кирпишкаш, рудни йоаца материалаш, кхоачам болаш дегIаденадац доакъоех цIеноii хьалделга. Капитальни гIирсаш хьалдеча индустриализаци дукхагIа яра КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои баь соцам кхоачаш а беш, белгальвча прогрессивни материалий кIезигагIа дале а кхоалагIа дакъа хIаьта а мехка малхбоалехьарча районашкара доахилга вIаштIехьдаккха доагIа.

2000-ча шерага кхачалца боахам дегIабоалабе лаьрхIа хилар теркал а деш СибарегIара гIишлошьяра программа объем шозза йоккхагIа хургья. Из кхоачашьяра хиланза даргдоаца хьал да, эггара хьалхарча аргIанна, материалаш, конструкцеш, йоккхий блокаш - моделаш кийчъяргара эксплуатаци е мара ца езаш объекташ вIашагIйохкарга кхачалца бIарчча цхьа конвейер а яь гIирсаш хьалделга дIаоттаде йиш хулийтаргIолаш йола материальни база технически организационно - экономически эргаяккхар. Цу гIулакха эргаяьккха тоаянза яргьяц гIирсаш хьалдара управлени яра система.

ХIанзза мел дийцар СибарегIен Гаьнарча Малхбоаленеи производство дегIайоалаяра дешачита доагIаш хивна ца Iеш. наьха вахарца ювзаенна йола социальни сфера дегIайоалаяра а доагIаш да.

Массанена а ховш да — хIаьта из Тюмень караерзаяра кертерча урокех цаI а я — СибарегIара вахареи къахьегамеи хьалаш шоай тайпара да. ХIаьта вай социальни политике тхо из теркалде а гIерт. Карарча пятилетке мехка европейски даькъа тIарчул лакхагIча темпаца СибарегIен Гаьнарча Малхбоаленеи хьалдеш хиннад чуIа цIенош. больницаш, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, дегIакхийлаб коммунальни боахам, торговли. Юкъейоалаьй е йоккхагIа яьй районни коэффициенташ, болхлойи гIулакхерча наьхеи дукхача категорешта хаддамза болх баь стаж хиларах аленa процентни надбавкаш оттаьй, кхыдола гIулакхаш а чакхдаьхад.

Цу дерригача хIамаша белгалара эффект еннаи. Укх тIеххьарча диъ шера РСФСР малхбоалехьарча районашка баха нах мехка кхыча моттигашкара хьатIаихача болхлойн специалистийи чотах дукхагIа хиннаб. Цхьабакъда, бIарга ца го йиш яц цхьаькха а: тоъал дукха нах дIабахаб укхазара. Долче, СибарегIен Гаьнарча Малхбоаленеи дукхагIа хьалде деза чуIа цIенош, тоаде деза баха нах кхачан продукташца, сагатагIа эшаш долча товарашца Iалашбелга, дегIакхувла еза гIулакхаш дара сфера, здравоохранени, образовани.

Цунна, бакъдар аьлча, низ а, средстваш а, ха а эшаргья. Цхьабакъда, стройплощадка, йоккха производственни цех хинна Iе йиш яц Сибарегie. Вайна массанена а ха деза, нагахьа санна из шера край саг вахара аьттув болаш йола моттиг а яь дIа ца оттайой вай ерригa планаш кахьата тIа дIаязъяьчча юсаргIолга.

Са ала безам ба, СибарегIен Гаьнарча Малхбоаленеи керда объекташ хьалъяра хIара проект социальни маIанга диллача бокъонца бакъъяь хила езаш, наьха вахареи къахьегамеи хьалаш тоаделга оттадаь хила езаш йолга.

Саг гIадвугаш дола вахар хила дезаш йола край а яь СибарегIе дIаоттаяра юкъарчал доацаш доагIаш долча цхьаькха цхьан дешах а аргда аз. Аз яхар Iалама хьурмат дайза дарг ца хилар да, Бокъонца дола дай санна хила деза вай СибарегIа, йоакхо е еза на техха пайда бар духьа яь ца Iеш, сибирски лаьттан рузкьеи хозали хьатIакхувча ноахалашта хилийтар духьа а.

Ший къамаьл чакхдоалаш М. С. Горбачева аьлар: шо долча зена аз яьккха ха лоаца яр, яле а, беркате хилар. Укхаза деш латта балхаш мел доккхий да бIаргагор пайдана а хьашт долаш а дар, Кхоанен край оал СибарегIех. Из, бакъдар аьлча, да а да иштта. Цхьабакъда, цу лаьтто тахан а тIехьа ебаю вай Даьхен сийле, рузкъа, низ.

Мукъаба сона къахьегаме толамаш дахар, шо а шун дезал а могаш-маьрша бахар, дунен тIа эггара дикагIа мел дар хилар ловш ловца бакъха. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Шура яккхара сводка

1985 шера январь—август бетташка кхоабача цхьан Iаттагара яьккхар 1984 ш. цу ханаца нийсийча (килограммаш)

1984 ш. боарамал тIех шура яьккхараш		Шура дукхагIа яьккхача боахамий кулгалхойн парторганизацей секретараши	1984 ш. боарамал кIезигагIа шура яьккхараш		Шура кIезигагIа яьккхача боахамий кулгалхойн парторганизацей секретараши
МАЛГОБЕКСКИ РАЙОН +195					
с-з «Малгобекский»	+318	Апазов Ш. Н. Долтмурзиев М. Р.			
с-з «Кавказ»	+249	Султыгов М. А. Герасименко А. Т.			
Ахриева цIерагIа с-з	+180	Хасиев Х. Д.			
с-з «Алханчуртский»	+147	Чумаков М. А. Точиев М. М.			
с-з им. Горького	+118	Бузуртанов Х. А. Боков М. М.			
с-з «Луч»	+55	Томов А. Б. Крошка А. И.			
НАЗРАНОВСКИ РАЙОН +190					
с-з «40 лет Октября»	+279	Беков М. З. Батыжев Х. М.	совхоз-техникум	— 35	Полонкоев Б. У. Бериханов М. Д.
с-з «Назрановский»	+266	Дударов Б. Ю. Мислауров У. Х.			
с-з «Экажевский»	+ 14	Галаев Я. А. Точиев Х. Х.			
с-з «Маяк»	+ 2	Кодзоев М. Ш. Муталиев А. М.			
ШАЛИНСКИ РАЙОН +177					
с-з «Курчалойский»	+374	Алаудинов А. А. Таймасханов Э. Э.	с-з «Предгорный»	— 5	Саавев М. А. Хункерханов Л. Л.
с-з «Джалка»	+298	Сулейманов Р. Х.			
с-з «Московский»	+291	Ильин М. И. Башаев Ш.			
Куйбышева цIерагIа с-з	+233	Айдамиров М. Сайдулаев М.			
с-з «Автуринский»	+125	Вахаров Х. М. Сулейманов В.			
с-з «Южный»	+118	Симбаригов А. А. Хамидов А. Ш.			
с-з «Искра»	+ 63	Хусайенов А. М. Абдирахманов Х. А.			
с-з «Зори Кавказа»	+ 35	Рашидов Л.-А. Дудаев А. А.			
с-з «Шалинский»	+ 23	Зильбухаров Ш. А. Чинтаев А. А.			
АЧХОЙ-МАРТАНОВСКИ РАЙОН +106					
с-з «Орджоникидзевский»	+353	Мукаев Ш. А. Махаури С. Б.			
с-з «Ореховский»	+158	Хачунаев Я. Тепсаев Н.			
с-з «Лермонтовский»	+128	Умаров Ш. С. Висаев Л. У.			
с-з «Овощевод»	+ 95	Лорсанов Б. А. Соипов М. М.			
с-з «Урожайный»	+ 64	Гиреев С. Сельмурзаев Ш. Ш.			
с-з «Самашкинский»	+ 61	Жуков Г. Г. Ермолаев М. А.			
с-з «Бамутский»	+ 5	Муталиев С. А. Алдамов Х.			
ГРОЗНЕНСКИ РАЙОН +100					
Ленина цIерагIа к-з	+317	Арбиев С. А. Корытина Н. Ф.	к-з «Советская Россия»	—204	Ахмадов С. А. Бисултанов Р.
с-з «Пригородный»	+269	Амаева З. Н. Бисултанов Ш. А.	ОПХ «Гикаловское»	—137	Калинкин А. И. Кулакова В. С.
с-з «Куларинский»	+256	Вухадиев С. А. Исаев Х.	с-з «60 лет Октября»	— 95	Токаев В. Х. Солтамурадов С. В.
с-з «Грозненский»	+209	Батукаев А. Э. Ахтаханов А. Д.	с-з «Юбилейный»	— 40	Сайдаев Л. С. Усманова З. М.
с-з «Ильинский»	+137	Магомаев Р. Я. Касумхаджиев Ш. М.	к-з «1 Мая»	— 28	Малич А. Г.
с-з «Молочный № 1»	+ 92	Ибрагимов Ж. А. Тесаев С. А.			
с-з «Атагинский»	+ 89	Фролова Л. Е. Хусанов В. Х.			
с-з «Степной»	+ 73	Дараев С. А. Элиикбаев А. А.			
с-з «Горячеисточненский»	+ 12	Уциев С. Гихаев М.			
УРУС-МАРТАНОВСКИ РАЙОН +91					
с-з «Труд»	+227	Беталмурзаев В. Козиев М. Х.			
Мичурина цIерагIа к-з	+156	Зелимханов В. Я. Росламбеков Х. С.			
с-з «Горец»	+ 96	Мусаев А. Э. Булчаев Н. Д.			
с-з «Гехинский»	+ 59	Саллогуб А. Г. Вацуев Л. З.			
с-з «Гойтинский»	+ 40	Хатуев Х. А. Яхъяев С. С.			
с-з «Урус-Мартановский»	+ 1	Магомадов А. А. Эльмурзаев М. А.			
ГУДЕРМЕССКИ РАЙОН +86					
с-з «Черногорский»	+381	Джанхотов Л. Х. Дибиева З. А.	с-з «Новогрозненский»	—294	Просвиров А. А.
с-з «Терек»	+289	Герзелиев Т. С. Сулиев С. Х.	с-з «Гудермесский»	— 59	Эльсункаев В. Бердукаев М. С.
с-з «Белореченский»	+245	Хамзатханов С. Д. Межиев К. М.	с-з «Дружба»	— 9	Иванов И. В. Гандаев Т. Ш.
с-з «Кошкельдинский»	+157	Исмаилов У. А. Хизриев М. Д.			
с-з «Правда»	+ 86	Гайтукаев Л. Б. Абдулкадыров О. А.			
с-з «Брагунский»	+ 73	Хамидов С. Д. Хубиев А. А.			
с-з «Восточный»	+ 36	Ахмедов С. Н. Хизриев У. А.			
СУНЖЕНСКИ РАЙОН +58					
к-з «Красная Армия»	+287	Ясинецкая Л. П. Марков А. В.	Орджоникидзе цIерагIа к-з	—182	Оздоев А. Ю. Дзейтов М. А.
Ленина цIерагIа к-з	+164	Чилаев Ш. В. Ирбаиев Ю. У.	к-з «Восход»	— 79	Костоев Хь. Махаури А. Г.
Кирова цIерагIа к-з	+ 65	Кузнецов В. В. Ведзижев Б. М.	к-з «Путь к коммунизму»	— 10	Зиборов Ю. Я. Коржуков В. П.
XX партсъезда цIерагIа к-з	+ 52	Крылевская Р. А. Никонов В. И.			
XIX партсъезда цIерагIа к-з	+ 38	Бачманов А. Н Дыбцев С. И.			
к-з «Заветы Ильича»	+ 26	Костоев М. Парижев М. М.			
к-з «Победа»	+ 8	Тимофеев В. В. Дороднов М. П.			
с-з «Ассинский»	+ 4	Догонов В. Н. Болотов В. Н.			
ШЕЛКОВСКИ РАЙОН —11					
с-з «Виноградный»	+175	Дзауров М. М. Лавренко П. Я.	к-з «Путь к коммунизму»	—158	Мороз В. Д. Гайчаев М. М.
к-з «Коминтерн»	+125	Юшков Н. А. Ахмедов А. И.	с-з «Бурунный»	—132	Машенко Е. В. Прожерова А. И.
с-з «Шелковский»	+121	Борискин В. П. Крохина М. Д.	с-з «Алый Терский»	—125	Василькин С. П. Захаров И. В.
Толстого цIерагIа к-з	+ 74	Воронков В. П. Ахълев К. П.	к-з «Червленский»	— 74	Беляков А. М. Тасуханов Э. М.
к-з «Красный пахарь»	+ 16	Бузинный Н. С. Пестунов Н. П.	Ленина цIерагIа к-з	— 44	Ласков Ю. Ф. Любова А. С.
			с-з «Сары-Суйский»	— 12	Шавов Т. И. Мажидов С. Х.
НАДТЕРЕЧНИ РАЙОН —13					
с-з «Озерный»	+1949	Завгаев А. Г. Хозуев С. Х.	с-з «Знаменский»	—557	Супьянов Р. М. Солтаханов М. Д.
с-з «Надтеречный»	+257	Хамидов А. А. Эдильсултанов Л. Б.	с-з «Верхненаурский»	—295	Бухадиев С. А. Макаев С. Х.
с-з «Калаусский»	+121	Яидаров Ш. У. Нукаев А. М.	с-з «Братский»	—226	Татаев М. Х. Загаев Р.
с-з «Минеральный»	+117	Музаев Я. М. Якубов Э. А.	с-з «Набережный»	—191	Керимов Х. М. Тутаев А. З.
с-з «Кругловский»	+ 21	Кадыров Х. А. Саламов Т. Ю.	с-з «Новогорский»	— 39	Ахмадов М. Ш. Ахтаханов С.-А.
НАУРСКИ РАЙОН —132					
с-з «Советская Россия»	+375	Ерошкин М. Г. Агеев Ю. Л.	с-з «Северный»	—290	Шунаулаев А. А. Туршаев М. У.
с-з «Авангард»	+225	Яцков В. М. Сизов В. Б.	к-з «Красное знамя»	—288	Гирин Н. Г. Мишиев У. С.
с-з «Комсомольский»	+252	Цогоев Ю. Г. Мустаев С. С.	к-з «Россия»	—251	Прокопов А. Л. Нисанов И. Н.
с-з «Калиновский»	+196	Густяков В. С. Попович В. И.	с-з «Терский»	—169	Мусаев С. В. Магомадов С. М.
Ленина цIерагIа с-з	+183	Хашагульгов М. Х. Магомадов М. Н.	с-з «Победа»	—161	Базаев Б. В. Елагин И. Е.
Кирова цIерагIа с-з	+ 82	Хайербеков Г. Т. Мусостов Р. Д.	Ленина цIерагIа к-з	— 77	Плотников В.-В. Сапожникова Т. Я.
с-з «Наурский»	+ 52	Петренко Г. Е. Кушаев Р. Х.			
с-з «Притеречный»	+ 32	Амаев М. Т. Полонкоев У. Г.			

Вай–производства дай

ДИКА А ВО А—ХЬАЙНА

ДУККХАЧА шерашка тха фабрико кхоачашъяцар паччахьалкхен планаш. Цун бахьанаш дукха дар. Лоха яр къахьегама дисциплина, хӀаьта болх хьаькъалца дӀабахьа ховш кулгалхой а бацар. Цу тайпарча хьалашка шоай безам бар де йиш йолаш хулар лодыраш, прогульщикаш, хӀамаш лечкъаераш. Гуччахьа, харцахьа - бакъахьа екъаш яр котамаш, фуаш, комбикорм.

Кулгалхой хийцачул тӀехьагӀа гӀулакхаш холуш тоадала доладелар. Лоаццача хана тоадир боахама доал делга, айбир общественни организацей лоархӀам, коа тӀарча оалхазараштеи комбикорман учет елга тоадир, чӀоагӀийр къахьегама дисциплина. Цу дерригнех дика пайда баьлар — толаме чакхдаьккхар карарча шерара хьалхара ах шу. Шера план 15800 йолаш паччахьалкхенга дехкар 11652 эзар фуъ, планал тӀех потребителашка дӀаккхаьчар 59 центнер дулх.

КӀезиг-дукха тоавлар производства культура а. Бухсоцаш хьахулар дукхагӀа хилийта гӀерташ, шоашта тӀадилла дехкар бехктокхаме хеташ кхоачашдераш дукхагӀа хилар. Царех ба балха дика опыт Ӏоаяь бола коа тӀара оалхазараш леладераш А. Габарова, З. Терекбаева, Р. Мусаева, М. Буруханова, М. Шамсудов, В. Хаджимурадов, кхыбараш.

Цхьабакъда, массава а хилалзар боахам лелабелга эргадаккхара раьза. Из ца дезараш бар шоашта дукхагӀа чукхахьа гӀертараш. Цхьаболча болхлоша, къаьстта премеш екъача хана, мух яра кеп уттайора. Болаш бар доагӀаргдац тхо, аьнна хьакхайка а дийя балха хьа ца ухараш а. Прогулаш ярах цхьабараш дӀабаха бийзар. Цхьабакъда, цу тӀа кхоачабаланзар тха бала. Коллектива юкъебисар балха за зехьа йоаш, балха хана коллективни чай малар вӀаштӀехьдоахаш бола нах.

Цар тайпан цӀераш лечкъаергъяц аз, хӀана аьлча уж ба ерригача коллектива гӀулакх юхатеттараш. Масала, Т. Тохтарбаевас цкъа мо дукхаза телхаяьй къахьегама дисциплина. Цул дукха тӀехьаюсаш яц Х. Дикиева а. ХӀаьта бригадир Х. Дулаева цу ийрчача гӀулакхашта сагота а воацаш бӀаьрахьеж. Шийна дагадеххача хана балха хьаух оператор Р. Басханов, къахьегама распорядок цунна вӀалла ца йоагӀаш санна. Во масал сиха дӀадарж, оалаш да. Цудухьа хила деза-кх шийна тӀадилла дехкар оператора В. Харачаева а тӀа-тӀа эсалагӀа кхоачашделга. Цхьаболча болхлоша лоряц техника. Из бахьан долаш тха карагӀдалац балха механизаци е а из аттагӀча баккха а, доагора а машин даьтта а кхомбе.

Фабрика доккха зе хулар комбикорм лечкъаярах. МоттигӀаш нийслора, боагӀача боарамал ах мара из котамашта дӀа ца кхоачаш. Из бахьан долаш, цкъа-дале, ший кондиционни дозалга дӀакхачацар цар дулха дӀачулуш дола коа тӀара оалхазараш. ШозлагӀа-дале, паччахьалкхен стандарташа дӀадехарашка хьежжа хилацар фуъ. ХӀаьта, юххера, эза варгвац «несунаш» гонахьарча неха деш дола моральни зе.

ХӀанз фабрике порядок чӀоагӀъяьй. Масала, кулг а яздайте, заборни карташ а оттадайте мара дӀателац хӀара бригадира комбикорм. Цу гӀулакхо новкъостал ду хӀама лочкъаяра наькъаш дӀакъовла. ХьинарегӀа болх бе йолаеннай новкъостий суд, халкъа тӀахьожамхой керттера группа. Паччахьалкхенна зе дарах бехке бараштa сомаца таӀазар ду, дисциплина толхаяь моттиг нийсъелча из массанена дӀахайт.

Сона хетаргахьа, духхьал выговорашцеи гӀодаш деттарцеи зулам цӀендаь дӀадоаккхалургдац. ХӀана аьлча, цхьайолча моттигашка болаш ба хӀанз а тӀехь кулгалхой а хаьхой а Ӏехабе ка йоалаш бола нах. Со тийша я, из проблемаш къоасталургъяц, нагахьа санне фабрика балха шерра бригадни подряд юкъе ца йоалайича. Эггара хьалха из гӀулакх чакхдаккха деза кӀоригаш лелаечеи дулха коа тӀара оалхазараш дорстадешн йолча бригадешка. ТӀаккха хӀара болхло ше хургва шийна тӀахьожамхо. Аз кхетаду из де атта хургдоацилга. Цудухьа хьалхагӀе оттаде деза коллективни договор. Цул тӀехьагӀа нах дӀакхетабе а тешабе а беза, подряд паччахьалкхенна а царна шоашта а чӀоагӀа пайдане йолга. Керда баьхкача кулгалхоша экономисташ декхарийла баьб ма хулла сихагӀа из болх дӀаболабе.

Ерригa а тха коллектив хьайийцача, тахан дукхагӀбараш лерттӀа болх хьабулургболаш ба. Укх шера даьхача толамаша наьха дегаш ураоттадаьд. ХӀаьта эшар фуд аьлча, ший коллектива гӀулакххах дог а лазаш, производства хулаш дола дика а во а шийна хулга кхета а деш, хӀара болхлочо низ дӀакхоачар хьадар.

Я. ГАДАБОРШЕВА,
Грозненски района «Староюртовская» яхача коа тӀара оалхазараш леладеча фабрика птичница.

БЕТТА ДАЬККХАР— ДИЙНАХЬА ДӀАДИЙКЪАР

ХИННАР

Чара чу чоп а совсабаь хӀамаш ютташ йоаллар Сона, Тухан балхара чувоагӀача хана. ЦӀенда дог-гӀоза волга хайра сесага цун болах. Куро Ӏо а хайна, кисара хьаяьккха ахчан пачка дап аьнна Ӏотехар цо истола тӀа. Даьржа дӀадахар цӀенача тумай каьхаташ.

— Иштта ва-кх хьа мар, новкъост Сона! Фу хет хьона укх гӀулакхах? — хаьттар сесагага Тухана.

— Вададай! Мичара денад хьона иззал дукха ахча?

— А-ла-пи! — аьлар цо пӀелг урагӀа а бахийта, — ткъаь ворхӀ тумеи ялх соми, цу тӀа ши эппази — цӀена алапи. Кхетадой Ӏа? Диъ тумеи цхьа соми — преми. тӀатоха ши тумеи кхо соми — сверхурочни. Дерригa а — ткъаь дийтта тумеи ши эппази...

— Дукхаваха, Тухан, сихха юха а вахе хьажалахь цу кассе. Иззал алапи хургдац, гӀалат баьнна деннад хьона цар из. Укх цхьайтта шера пхийтта тумал тӀехваьннавац хьо. Вайга доацчача хана юхадала ма дезалда вай из...

— Цхьа ког-м боаккхаргбац. Цхьа кепиг юхалургдац. Аз къахьийга даьккхад ер. Спекуляци яц, къоал дац, совдегарал дац. ЦӀена къахьегам ба. Къона директор — къонах! Корта болаш саг ва. Болх хьа а байт, алапи Ӏо а язду. ХӀаьта къахьега безам боацар сиха вода совхозера. Иштта да хьона гӀулакх.

— Эггара хьалха хьона барзкъаш дутта машен эцаргья, из Ӏазап Ӏа озаргдоацаш. Юхедисар хьожадергда, дика уйла а яь. Шикхо тума Ӏо а дулларгда кхоаненна аьнна, хьо раьза яле.

— Со-м раьза яр Ӏа даьчоа.

Сийрдаьннаяр хьацарах лепа кхалсага юхь. Къаьстта дика хетар мара шийна оатто е дагадеха.

— Мувсаи Лидаи чудоагӀа. ХӀанз аз сихха чай молийтаргда шуга. тӀаккха цхьа-ши кӀориг а йийна, дика пхьер дергда.

Арахьара чувоагӀаш хилча наьнага хаттараш деш оамал яр Мувсай:

— Могаш лийннайий хьо, мама? Керда хӀама дий вайцига?

— Керда хӀамаш шортта да. Шун да ва укхаза совхозе мел дола ахча а дахьаш чувена вагӀаш.

Истола ӀотӀа а хьежа. —

— Оввой, — аьлар воӀа, мелл хьа из, воти?

— Ткъаь дийтта тума! —

— Хьоца къовсалургвац со, хӀаьта а лачараш-м укхаза а да. — Даь ахча тӀа ӀотӀаккхессар цо ший алапи. — Нийс тумеи цхьа соми.

— Са шийтта тума а ер да, — аьлар йоӀа, хоза нийсдаь ахча Ӏо а дилла.

Чай молаш багӀаш дӀа-хьа а эцаш дийцар эца дезари дита дезари. ТӀеххьара дош наьнага дутар. Ший дика маӀан дар цун а: хьона фу хала да, цӀагӀардар деш лгӀа, иштта напагӀа хьатӀакхахьа тхо хилча!

Барзкъаш дутта машина эца городе болх кхоана ханеи Мувсаи. ЗӀамагӀволча кӀаьнка барзкъаш а дахьаргда цар. даа хӀама а эцаргда. Лида Грозне гӀоргья даьнешний вийий саг йоагӀача.

—Хьои Лидаи цхьана даха лаьрхӀа децарий? — хаьттар Сонас Туханага.

— Лида дӀаяхача тоъаргья цига. Бехк тӀера боал. Со балха гӀоргва.

— КӀирандийнахьеи?!

— Тахан-кхоана яхар мо арайоалаш гота я. Тха мастерскера шеввар ва шоатта а кӀиран а деношка арабала лаьрхӀа. Баккъахьа веций со а...

— Аз-м хьога салаӀийтар духьа яхар.

— Фу салоӀам хургба цох диза дисар дага а къувлаш? Цхьацца тоа а еш, комбайнаш, тележкаш, кхыйола техника отара кӀал дӀачу а эза басар хьокхаш хул салоӀам. Токарь яхар совхоза чӀоагӀа эшаш саг ва.

— Дика хет сона, совхозо хьа хам беш. Шийна могар хьаде ма дезар укх моча хана-м, ди-бийса ца къовсаш а. Хьадер гуш а доа ца деш а хилча. Со-м се а йоагӀаргьяр шоана новкъостал де, цӀагӀа хьажа саг валаре.

Дезал белабелар. ГӀоза бар уж.

Дешара чувоагӀар Ӏалихан:

— Там-па-па, там-па-пам! На, ва На! Ер деррига ахча вай дий? Госбанк! Сона «велик» эцаргйий?

— Хьона велосипед а эцаргья, — жоп дерзадир дас, — «Орленок» — мегаргйий хьона? Кхоана сарахьа, цу городе из йолаш яле, хьа илдаргӀа дегӀ велосипед хехкаш хургда-кх.

— Ур-р-ра! — ура а чкхка цӀоргӀа техар кӀаьнка.

Дезал белабелар.

МаьркӀажа ха яр из. Арара саг чукхайкар. Сиха хьал а гӀетта, хӀама дуаш ягӀа нана ца хьайта араваьлар Мувса. Коа юкъе зӀамига саг латтар.

Кисара цхьа йӀаьха список хьаяьккхар хьаьшас.

— АхӀа-а... Тухан Мурадович укхаза вахий?

— Вах, — аьлар Мувсас. — Тха да ва из.

— Волче, кхоана Экажкъонгий-Юрта кхача аргда Ӏа цунга: устийша маьре чоа цун ехар-йигар цхьана а долаш.

—Со вахар. А, чай малац аз. Ӏадика хийла, Ӏадика! Хийла даьнна тховсара «столбняк» е езаш ва со...

Из ший машинагахьа дӀаволавелар. Цу хана говраца коа наӀарга сецар кхелета кӀаьнк.

— Хьасана воӀ венна цӀавахь: договорагӀа вахачара.

Уж ши хӀама даьга-наьнага дӀааьлар Мувсас.

Баьдъерзаш латтар. Лампа сага дага ца дохаш багӀар дезал. Тхьовра цар шоайла хинна безам ӀотоӀабаьбар хьатӀаденача дикаша а воцаша а.

—Лампа мукъагӀа хьалсагал вайна, — аьлар Тухана, доккха са а даьккха.

Чам боацаш, ахча хьагул а даь лоархӀа а лоархӀаш къаьст-къаьста Ӏодекха волавелар из дӀатела деззача тайпара.

— Экажкъонгий - Юрта дӀадала дезар а, эца деза два хӀама а, коа йига еза такси а — шовзткъа... Лидас Грозне дӀалургда итт тума, Ӏа-хьа йодаш тума — цхьайтта. Нийсса ялх тума дус. Хьасана воӀ веннача ши тумеи пхи соми дедча тоъаргда. Кхо тумеи пхи соми дусий? Цхьацца тума кхы шиннахьа... пхи сом вайна дусаш нахацара расчет да-кх вай.

—ВӀоаш фу дуаргда вай? —ийкхар воӀага.

— ДегӀар...

— Бахача бетта а хилар иштта, — аьлар йоӀа. — БӀарчча бетта балха яьллача ши паст эца йиш хилац укхаза. Бала беций ер?

— Сона хов вай фу де деза, воти, — аьлар Мувсас.

— Фу де деза вай?

— Укх мехкара дӀадаха деза-кх.

— Воай даьй мохк а битай?

— ХӀанз иштта ду дукхачар. Россе дӀаух. Фуд дахача? Вай мо нах ба-кх цига а. Ибрагимов Султана саг йоалайича, дӀавахийтар ший воӀ: «Укхаза шин кога тӀа ураоттаргвац хьо. Цхьа иттех шу даккха арахьа, хьай таро хоттаяллалца хьай безам хуле, цӀавоагӀаргва хьо». БӀарчча дезалаш уд мехкара, кхы шсай де хӀама а доацаш. Мичара дахьаргда хӀара кӀирандийнахьа дӀатела ахчаш? ХӀанад из, воти, иштта?

— Сона-м хац. Шеволчо дувцаш а, шеволчоа ӀиткъаӀш а да — вайх лета гӀод да-кх. Алапи мича тоъ дӀадала. Спекуляци ерашь, «хӀама йохкарашей» цаӀ ду, юхе мел бисараш вай сачча ба. ЦаӀ ца дича-м вай а даргдац. Къел юаш баьхар дӀа гув тӀара бараш. Харбазий базарах хьалдбаьлар. ХӀанз мезех ӀоцӀен а бенна, хоза нах а хинна дӀабахаб. ГӀалаш мо цӀенош даьд, машина ийцай. ЦаӀ Ӏаьдала балха а вац. Вай мочарех башаш а бац.

— Пхийттара ваьлча гӀоне хьаьнала балха воалл со. Тахан спекуляци е со араваьлча товргвий?

— Даьшкара из кхадж бена-м вай бувцараш а бац. Эхь деций ерстача БагӀе дер карагӀа ца далар? Зигех беттигаш теган цӀа а дир цо, ши воӀ институте деша а хоавир. Дика дийша хьавар трактора тӀа вагӀа, кӀира цкъазза мара школе гуча ца ваьнна БагӀе воӀ студент ва...

Цкъарчоа ше геттара къе, доастама хийттар Тухана. Дезала дувцачох бакъдараш доахкилга ховра. Дог раьза а дацар цу бакъдарашта.

— Бераш, хьарам хӀама гаьна даргдац. Уж спекулянташ а цкъа лувцаргба. Болак а, хьажалахь, цӀайоагӀаргья. Хьо а, корта болаш вале, деша гӀоргва. Доха ма доха, хӀама дергдац. — аьлар цо.

— Юрташ яьхача а... — айххьаза юхайист хилар воӀ.

Кхы хьалхе цо даь хӀама дацар из. Сакхийра Тухана юхейижа илла бӀеха мӀад гӀотташ латталгах. Из мӀад цо тоӀа ца йой, гӀотте, цӀена хьаӀаь дезала вахар дӀадаргдолгах, бӀехлургдолгах.

— Базар ца яйта-м аз сагӀа деха арадоахаргдар шо, — аьлар цо истола тӀа кулг ӀотӀа а теха, — ВорххӀе даь хана...

Цхьа дош кхы юха аьлча да латаргволга хайра виӀийна. НиӀ а теха араваьлар чо. Йийлха а йийлха ший цӀагӀа ӀоӀйижа дӀачуяхар Лида. Сонас а ший деха дог марах даста лаьрхӀар:

— Са йиша йодача дийнахьа ма чӀоагӀа айдир оаш ер...

— Пайдана доацар ма дувца Ӏа а, — тӀачайхар Тухан. — Хьа йиша йодаш хьалха дувцаш а дац. ДукхагӀа болча гӀалгӀай цӀагӀа, хьо раьза яле, хӀана дувцаш а латт хьона. Дала всаволва ер кӀорда ца даьр!..

И. КОДЗОЕВ.
хьехархо.

Оаха яздаьчун лерагӀа

«ГӀУЛАКХ ТЕССА ДИТАД»

Иштта цӀи а йолаш критически корреспонденци кепатехар «Сердалос» 1985 шера 2-ча июле. Цу тӀа дувцар Назрановски районе комсомольски болх, къаьстта цун мугӀарашка толашагӀбола кагирхой юкъеувзилга мелдалийтарах.

Цу хьакъехьа редакцега жоп дайтад ВЛКСМ Нохч - ГӀалгӀай обкома хьалхарча секретара Л. Касаева. Цо язду, ВЛКСМ Нохч - ГӀалгӀай обкоме ВЛКСМ Назрановски райкома болх тахка а техкаб, материала тӀа дийцар бакъ а хиннад, яхаш.

Корреспонденце тӀа белгалдаьха кхоачамбоацараш дийцад ВЛКСМ Назрановски районни комитета бюро. Цига белгалдаьхад уж дӀадахара де дезараш. Районни комсомольски организаце мугӀараш толашагӀболча кагирхой чотагӀа шердара цӀенхаштта теркам тӀабахийтаб хӀанз ВЛКСМ райкомо. Комсомольски организацей болх лерттӀа вӀаштӀехьбаккхара, ВЛКСМ члений учет йоаггӀача тайпара лелаяра ВЛКСМ райкома новкъостал ду цу гӀулакха лаьрххӀа районе яхийтача комсомола бригада.

ВЛКСМ райкома бюро тӀанийцача соцамах «Маяк» совхозе юха а вӀашагӀъеллай комсомольски бригада.

ВЛКСМ комитета балха эсала кулгалдарах «Экажевский» совхоза ВЛКСМ комитета секретара декхарах мукъаяьккхай нов. М. Марзиева. ЛаьрхӀад укх шера сентябрь бетта ВЛКСМ райкома бюро «Экажевский» совхозен Назрановски трикотажни фабрикен комсомольски организацей мугӀараш шердара цар ВЛКСМ комитеташа беча балхах лаьца дош дувца.

Укх шера сентябрен октябрен бетташка районе къаьстта айбе лаьрхӀад школашкарен ПТУ-шкарен дикагӀбола дешархой комсомола мугӀарашта юкъеозара болх.

ВЛКСМ обкома комсомольски организацей отдела тӀадиллад корреспонденце тӀа мел дийца кхоачамбоацараш дӀадахара тӀахьожам лоаттабе.

«КХАШКА ДОВШ ЛАТТ»

Иштта цӀи а йолаш укх шера 17-ча августе «Сердалос» кепатехар критически заметка. Цу тӀа дувцар хӀанз даьа моттиг а йоацаш дукха баьцадаараш довш латтача хана «Горплодоовощторга» цхьайолча тикашка уж дохкаш ца хиларах.

Цу хьакъехьа редакцега жоп дайтад «Горплодоовощторга» директора А. Гадаборшева. Цо хоам бир, критически заметка тӀа дийцар бакъ а хиннад хӀанз гӀулакхаш тоа а деннад, яхаш. Боахамашка хьал мел кхеду баьцадаараши соми болаш ба таханарча дийнахьа тикай прилавкаш тӀа.

ПИСЬМОШ

★ Эшар да, ший коллектива гӀулакхах дог а лазаш, производстве хула дика а во а шийна хулга кхета а деш, хӀара болхлочо низ кхоачар хьадар.

★ Гулдаьчул тӀехьагӀа «Вторчермет» объединене тиша аьшк ханнахьа дӀа ца дахьар бахьан долаш нувхий гувнаш хьахиннад.

★ Предприяте тӀехдика продукци хьаерех я нешаш Жукова Лидаи Щербакова Валентинеи. Паччахьалкхен совгӀаташца белгалбаьб цар къахьегам.

СССР 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химзаводе къаьнагӀа болча къахьегама ветеранех ва воккхагӀвола аппаратчик Виктор Александрович Клинков.

Ше укхаза болх беча 25 шера ах бӀаь гаргга сага балха говзал карасрзае новкъостал даьд цо. Цун хинна ученикаш хӀанз бизза специалисташ а болаш шоай балхах дика лоархӀабеш къахьегаш ба. Доккха баркал йоах цар Виктор Александровича.

ХӀанз «КПСС XXVII съезда — хьинареча къахьегама 27 декада!» лхача яхье яьнна къахьегаш я Клинкова кулгалду технологий смена. Чакхъяьннача бархӀ декадах вӀаштта хьалхара моттигаш йоахаш хьайоагӀа из ерригача 15 цехерча сменашта юкъе.

ХӀаьта смена болх лерттӀа дӀабахара лостам телар воккхагӀвола аппаратчик Клинков ва.

СУРТА ТӀА: В. Клинков.
С. ХУГАЕВА сурт.

НИКЪ ТОАБАЬБ

ЧӀоагӀа дика кхаъ хилар МагӀалбика района Инаркъеи, СоагӀапчеи. Долаксаи бахача наха рейсови автобус лела никъ тоабе болабарах. Укх тӀеххьарча шин шера боха болабеннабар асфальт, телхаяр наькъа йистош а. Къаьстта во бар никъ № 7, № 12 йолча школашта хьалхашка. СССР Лакхехьарча Совета депутата М. Э. Саутиевайна а юрта Совета депутаташта а тӀадилладар юртахоша никъ тоабайта, аьнна.

Июль бутт чакхбоалаш дӀаболабаь болх хӀанз йистебоалаш латт. Раьза ба цу гӀулакха рейсови автобусий шоферраш, пассажираш. Деша ухача дешархошта а да из доккха совгӀат.

Т. КАРТОЕВА,
«Малгобекский» комсий совхоза болхло.

Дикача нахах

ЦАР КАЛЕНДАРА ТӀА—1986 ШУ

Жукова Лидия Дмитриевнаи Щербакова Валентина Павловнаи Гудермесски медицински инструменташ еча заводе балха цхьатарра баьхкар. Цу хана тха города из къона предприяти ший хьалхара гӀа боаккхаш мара яцар. Къаьстта тоъаш бацар квалификаци йола болхлой. Балха говзал а йоацаш заводе хьауха нах шоаш къахьегача моттигашка Ӏомабора.

Ткъаь шерал совгӀа ха я заводе Лидия Дмитриевнас къахьега. Цу юкъа цо тӀехдика караерзаяьй токарь - револьверщика, фрезеровщика говзалаш. Илизарова аппарата лаьрхӀа Л. Жуковас хьаеш йола оатхалаш массаза а геттара дика хул. ХӀаьта ший смении нормаш дикка тӀеххоачашъе низ дӀа а кхоач цун. Иштта, предприяте тӀехдика продукци ечарех лоархӀаш я цун неша Валентина Павловна. Цо кийчъю массехк тайпа пинцеташ.

Даим къахьегама овсарле лакхъяра наькъаш лохаш хьайоагӀа уж шаккхе а. Цудухьа карегӀдоел царна зеданеш толаме кхоачашъе. Цар шинне къахьег шийтталагӀча пятилетка чотагӀа.

Завода слесарно-механически цехе хӀанз хӀара шоллагӀвар ва цар масал хьал а лаьца къахьегаш. Цунца дувзаденна хила деза-кх укхаза барттайна, ший гӀулакхах дог лазаш ,ший хьадечун мах дика бовзаш йола коллектив вӀашагӀкхетар. КПСС XXVII съезда ма боаггӀара накъабахара сийна заводе яьржача социалистически яхье хьалхапатташ хьабоагӀача цеха болхлой тахьара девиз «ленински, коммунистически хьисапе болх бе» яхаш я.

В. П. Щербакова а Л. Д. Жукова а коммунистически къахьегама ударникаш ба. Цар говзача кулгех чакхбаьнна, хӀанз завода кадрови болхлой а хинна дӀаэтта кагирхой кӀезига бац предприяте. Хьехамчешта боккха лоӀам хул цох.

ХӀаьта Лидия Дмитриевнаи Валентина Павловнаи къахьегама боаггӀаш бола мах а баьб предприяте. Лидия Дмитриевнайна еннай «Знак Почета» яха орден, Валентинайна — «За трудовое отличие» яха медаль. Дукха тийннай царна сийлен грамоташ, дипломаш, дуккхаза аьннад баркалаш.

Н. БОРИСОВ,
Гудермесски медицински инструментий завода болхло.

Новкъостал дех!

ТИША АЬШК КӀАЛДИХЬА...

Тхо дахаш да Грозне «Фонтанная» яхача улицагӀа. ХӀара дийнахьа тха цӀеношта духхьал, наькъал дехьагӀа ший безам болчо машинаща, мотоциклащца хьа а кхухьаш нувхаш Ӏойоассаю. Оаха тхоай хурмогар даьд уж нах совцабе гӀерташ, бакъда, цох хӀама хулаш дац. ХӀара ди массаза доал дукхагӀа хьаӀовш латт нувхаш, тиша аьшк.

Мишта хьахиннай нувхаш кхувса керда моттиг? Тхона гаьна йоаццаш йолча № 5 йолча юкъерча школа дешархоша укх шера бӀаьсти массехк тонн тиша аьшк гулдир оаха ювцача моттиге. Школа директора Сиденко Марина Григорьевнас дувцачох дешара заведене территоре тӀа цхьацца сантехнически балхаш де лаьрхӀа хиларах гулдаьдар из цига цхьан юкъа. Цул тӀехьагӀа-м бӀаьсти а ахка а чакхдаьннад, амма, даггара дехар дарах тиша аьшк дӀахьош «Вторчермета» болхлой а бац. ХӀаьта харцахьа-бакъахьа дӀахьа кхийса уллача тишача аьшках нувхаш кхувса моттиг я мотташ шийна дага мел дехачо дӀакхувса хьакхухь укхаза уж.

Оаха дехар ду хьога, хьамсара редакци, тха бала биц ца беш тхона сихха гӀо делга.

УСМАНОВА,
СЛОБОДИН,
МАНИКЯН,
КОВАЛЕНКО,
верригаш 12 саг.
Грозне баха нах.

ШУН ХАТТАРАШТА ЖОП ЛУ

БОАХАМ ТӀЕХЬЕННА ДӀАХЬОЖАБАРА БОКЪОНЕХ

Редакционни почта юкъе тӀеххьарча хана касткаста нийслу саг венначул тӀехьагӀа цо сберегательни кассашка Ӏодилла хинна ахча дӀакхачара порядок миштай, дувцилга дехаш дола письмош. Цар хаттарашта жоп дала а цу дешах лаьца комментари е а редакце дийхар Грозерча № 1 йолча юридически консультаце адвокатага С. Аваковга.

Вкладчикаштеи сберкассаштеи юкъера правови гӀулакх нийса леладар къестаду РСФСР граждански кодекса нормашцеи лаьрххӀача законодательствацеи. Цу закъаша къоастадаьд вкладчико сберкассашка дӀадилла ахча хьаэцара, тӀехьенна дӀахьожадара дешаш.

Гражданаша сберкассе е паччахьалкхен банке дӀадилла ахча вкладчикаша шсай безам болча хана хьаэца йиш я.

Законо къоастадаьд, нагахьа санна вкладчик велча кредитни учрежденешка долча цун ахчах де дезар. РСФСР Граждански Кодекса 561 статья тӀа яздаьд: «Паччахьалкхен сберкассашка е СССР паччахьалкхен банке вкладаш йолча гражданий бокъо я вклад мелагӀча сага дӀале е паччахьалкхенна йита, аьнна сберкасса е банка распоряжени яла».

Иштта даь васкет долаш хилча ахча тӀехьенна дӀахьожаде дагӀац. ХӀана аьлча имуществени права нормашта юкъе йоагӀаш яц цу тайпара яь вкладаш.

Нагахьа санна вкладчико ахчан фу де деза аьнна распоряжени яь еце, из душ къоастаду 1980 шера 3 октябре Гострудсберкассашта оттаяьча правилашка хьежжа. Цу инструкце йоах, вкладчико хьалхагӀа а распоряжени яь минна еце, вклад дӀакхоач гаргарча нахага.

Вклад хьанна дӀасла еза аьнна васкет деш хилча сберкасса цӀерагӀа язъяь заявлени хила еза. Цул совгӀа заявленена кулг яздаьр вкладчик ше волга дӀахойташ нотариальни конторо тешал даь хила деза из документ.

ТӀехьенна дӀаекъаш йола имущество лархӀа йиш чи вкладах нагахьа санна вкладчико ше велча фу де деза аьнна нотариальни конторе даьча васкета тӀа из белгалдаьккха дале. Иштта хилча паччахьалкхен нотариальни конторо вклад хьаэца тешал лац. Сберегательни кассаш декхарийла я васкета тӀа белгалбаьхача наха духьале йоацаш вклад дӀадала. Из хьаэца водача хана бе хила деза васкетй вкладчик валарах дола тешали.

Ше даь васкет хувца е дӀадаккха безам бале, вкладчико сберкассе цох лаьца заявлени язъе еза.

РСФСР бракахи дезалахи долча Кодекса 20-гӀа йолча статьяга хьежжа, мара е сесага яь вклад цу шин сага юкъара лоархӀ, нагахьа санна цхьана бахача хана цар из цхьана хьаӀоадаьдале.

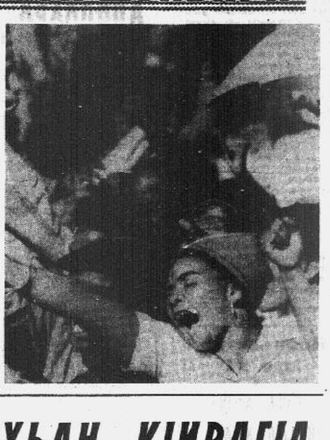
Вклад екъа езаш моттиг эттача марай сесагаи цхьатарра дакъа ду, царех цаӀ цӀагӀа е берашка хьожаш а волаш, ше ахча доаккхаш хинна веце а.

Вклад еш хилча марь е сесага бокъо яц васкет а даь, из бӀарчча цхьаннена дӀахьожае, хӀана аьлча юкъара имущество я из. ДӀахьожаде йиш я цу вкладах законагӀа шийна доагӀаш дола ах дакъа.

Кхенза долча берий цӀаӀа даси нанаси яь вклад екъа йиш яц, из берий ахча да.

С. АВАКОВ.
адвокат.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

✦

ЮАР. Антирасистски къовсамаш доладеннад мехка йоккхагIйолча африкански «геттошка». ТIехь - тIехьа чIоагIлуш латт расови дискриминацена духьаларча протеста къовсам. «Даькъала хийла паргIато!», «ДIаяккха апартеид!» — цу тайпара лозунгаш а долаш дIахо манифестацеш ю бахача наха.

СУРТА ТIА: антирасистски манифестаце доакъашхой.

АП—ТАСС телефото.

✦

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

«КОНСТРУКТИВНОСТА IАЛАЬМАТЕ ЙОККХА ЗАПАС»

Малхбузенгермански социал - демократически парте правлене цхьан кулгалхочунга, фу хет хьона М. С. Горбачева «Тайм» яхача американски журнала тийннача жопех, аьнна хьаттача, цо аьннад уж «конструктивноста Iалаьмате йоккха запас» йолаш документ да. Иштта чIоагIа аьннача дешашца хьахьекхад, планета массе а миIингера ухача дукххача откликай керттера маIан: Советски Союз дешашца хинна ца Iеш гIулакхашца а дIахьокхаш я Женевера лакхерча боарамера советско - американски вIашагIкхетар конструктивнои результативнои чакхдаккха гIерташ а лаьрхIа а ше хилар.

Советски кулгалхочо, белгалдаьккхад, масала, «Иомиури» яхача японски газета редакционни статья тIа нах тешабеш хьахьекхай советски оагIон арахьарча политика позицеш. Москвас белгалдаьккхад космоса милитаризаци яра йолча шиӣ планех ВIашагIкхийтта Штаташ юхайовланза яргйоацилга, герзашта доазув оттадара дешашта цхьа барт бе таро хургйолаш. Советско - американски гIулакхашкарча принципиальни дешаех йола СССР позици конструктивни йолаш а цу цхьан ханна чIоагIа йолаш а юс.

Дукхха обозревателаш чIоагIа раьза ба, говза а тешаеш а дунен общественностага советски оагIоно шийна хетар дIахайтарах. «Iалаьмате дика выступлени», — иштта аьннад жопех ТФ-1 яхача французски телекомпане. Цунца цхьана белгалдаьккхад, жопашка хьахьекхача дунен халкъашта юкъерча хьала анализои цун беча маьхои американски администраце милитаристски акцей лоархIам кIезигбе лерхIаш болча Малхбузен Европерчарна дикагIча оагIорахьара воздействи еш хилар. КПСС ЦК Генеральни секретара аьннар, язду «Гардиан» яхача английски газето, вIалла а шеко йоацаш да Советски Союз хургдолча лакхерча боарамерча вIашагIкхетара цIенхаштташ кIоаргтен кийчо еш хилар. Вокх оагIорахьара, лакхерча боараме советско-американски вIашагIкхетар талхийта тарлуш долча гIулакхашта йизза бехке яр США а хургья, белгалдаьккхад «Котидьен де пари» яхача французски газето. Эрсаша Рейгангара дIадех, белгалдаькхад газето, цу наькъа тIара духьаленаш цо дIаяхар, царех цаI лархIа йоагIа эггара хьалха стратегически оборонни инициатива оалаш яр.

Дерригача дунен тIара эгIазал ди тIехьагIа чIоагIлуш йоагIа дика уйла хьахьокхаш, конструктивноста запас Iалаьмате йоккха йолаш советски оагIонгахьара леладеча гIулакхашта Вашингтоно луш дола жоп саботажен бахьанаш дахарен тактика лелаеш хиларах. Цига, масала, хIанзза официально дIакхайкадаьд, мишена хьисапе пайда эцаш йолча космосерча реальни хIаманна тохара «Асат» яхача спутникашта духьаларча системашта гарггарча хана тохкамаш де лаьрхIа хилара хьакъехьа. Иштта Вашингтоно цхьаькха гIа боаккх герзаш Iоаделга сихдара, космически аренашка уж дIадоаржадара. ХIаьта из гIа спутникашта духьалара системаш космосе кхоачаргьяц, аьнна шиӣ цхьан оагIорахьарча порядкагIа Советски Союзо ше тIанийца декхар кхоачашдеш доллаше а боаккхаш ба. Из гIа американски администраце боакх Женеверча переговорий истола тIа уллаш гаьннардолчоа йоагIаш йола ударни космически герзаш дизза дехкара хьакъехьара, цу даькъе спутникашта духьалара средстваш а йоагIаш, йолаш йола цу тайпара средстваш дIаяхар а долаш, советски предложени йолча хьалашка.

Цу тайпара, герзаш Iоадара практически гIулакхашта Советски Союз юхаувзалуш хилара, переговорашкарча советски конструктивни предложнешта американски оагIоно луш дола жоп барт бе, иштта герзаш Iоадара юхаозаяла шиӣ безам боацилга хьахьокхаш да. Цхьа бахьан доацаш дац цу тайпара позици США хилар. Кхоачашде лерхIар да, гарггарча хана спутникашта духьалара герз карадерзадаьца Iеш, ракеташта духьаларча оборонах долча 1972 шерарча договорагIа йийхка йола противоракетни фегара средствашн безироване кхыдола тайпаши, спутникашта духьаларча системашта тохкамаш ду, аьнна бахьан а даьккха, кийчде гIертилга. Цо цIаькха а хьахьокх ядерни космически герзий хьакъехьарча Женеверча переговорашка Вашингтона дагадар, космосе герзаш Iоаделга дIадаккхаран лаьтта хьа ца деш уж совцадаран из кийча ца хилар а безам боацаш хилар а.

Хаттар отт, мишта тарлуш да уж гIулакхаш герзаш кIезигдара тIехьа да, Женеве лакхерча боараме хургдолча вIашагIкхетаре конструктивни къамаьлаш де гIертара хьакъехьа Вашингтоно дувцача хабарашца? Гуш да, цу тайпара хоамаш, американски а дунен а общественноста хетар юхадерзаде, советски инициативана хьадда жоп лулга Вашингтонагара хьадехаш хилар юхатохара деш долга. Ма дарра аьлча, КIайчо цIено леладер, хьалха а санна, Советски Союзаца цхьаккха тайпара барт ца бе гIерташ да. Хозахета яздац «Прессе» яхача австрийски газето гуччахьа, «Вашингтонерча хьаьддача гIозарий безам хургбар политически бахьанех лакхерча боараме вIашагIкхетара лоархIам ма могга чIоагIагIа лохбе, хIаьта кхы а дикагIа аьлча, цу вIашагIкхетарах юхабовла». Газета дешашца аьлча, американски столице шоашта кIезигагIа зе а хургдолаш тIатеIIа из чакхдаккхара никъ лохаш ба: «Вашингтон ше юхаяргйолаш цу вIашагIкхетарах е лакхерча боараме вIашагIкхетарах юхаяргйолаш Советаш эгIазйига гIерташ».

Дунен халкъашта юкъера хьал мелдаран советско-американски гIулакхаш тоадаран духьала бараша кIалгIолла бIеха гIулакхаш леладой а, Советски Союз чIоаггIа лаьрхIа я герзаш Iоадара духьала, ядерни кхерам дIабаккхара тIехьа дIахо а хьинаре къовсам лоаттабе. Цу тайпара конструктивни позици дунен халкъашта юкъерча общественносто шерра хьаллоацаш я. Дерригача дунен тIа могадеш да американски сенаторашца къамаьл деш М. С. Горбачева, Женеверча вIашагIкхетаре Советски Союз цIена уйла йолаш, машар чIоагIбара де мел могар де лаьрхIа йода, аьнна белгалдаьккхар. Хила дезар да шинна а мехкя халкъашта хинна ца Iеш дерригача дунен халкъашта а тоамбар цу вIашагIкхетарах хилар, аьнна белгалдаьккхад М. С. Горбачева. Нагахьа санна американски оагIонгахьара а дика уйла хуле, вIашагIкхетарах доала беркат а дика хургда.

ЧИЛЕ ХАЛКЪ ЭШАДЕ МОГАРГДАЦ!

Чиле юха а цIи михьара яьннай. Берригача мехка дукххача наьха демонстрацеши выступленеши чакхъювл, хIаьта 4 сентябре практически лаьрхIача Iалаьмате йоккха дерригача къаман забастовка хилар цунах. Иштта, фашистски режимаца оппозици йолча партей, профсоюзий, общественни организацей тIахьехамагIа Чиле халкъо чакхдаьккхад, 1970 шера сентябре президентски хоржамаш долча хана халкъа цхьоагIон блоко котало яьккха 15 шу дизарца нийсдаь дола «Къаман протеста ди».

Пиночета фашистски клика каяьннай халкъа Iаьдал цIийла доллеи халкъа президент Альенде физически вийна дIабаккхеи, бакъда цунна хIанз мегадац Чиле халкъ гора оттаде. 4 сентябре Сантьяго, Вальпараисо, Консепсьоне, Антафагасте, кхыча городашка «Къаман протеста ди» долча хана хинна тIема духьалара митингаши манифестацеши чакхъяьннай укх лозунгегIа: «ДIаякха фашистски режим!», «Iалаьмате сиха отставке вахийта Пиночет!», «Хьада ялат, болх, паргIато!»

Цу дийнахьа дукххача городашка нах духьала эттар дувлийташ герз, гранаташ, бIаргаш делхаду газ, хий деттаргаш йолаш хиннача эскаран полиценеи. Iаьдало нах лувцаш чубехкаш хилара духьала Сантьяго болхлой кварталашка баррикадаш хьалъяьяр. Уж лораеш хиннараш чIоаггIа духьала лаьттаб фашистски карателашта. Цига дов деш массехк саг вийнав, итташ човнаш хинна ба, бIаьш набахта чубехкаб.

Цхьабакъда, цхьаккха тайпарча репрессеех могаргдац Чиле халкъ эшаде, хIаьта нах боабой а дукххача къахьегамхой выступленеш хIанз а йолаш я. «Монд» яхача французски газето белгалдоаккхаш ма хиллара, «инарала Пиночета режимана хIанз тIаэттар, цо доал деча 12 шера цIаккха а ца хинна тайпа хало я».

Шоашта гоама йолча фашистски режимана духьала лоаттабеча къовсаме чилийцаш цхьаь бац. Цар оагIув хьаллоац ерригача прогрессивни адамлено. Из дика хьахьокх чилийски патриоташ хьаллоацаш 4 сентябре денз 11 сентябре кхаччалца Машара Дерригдунен Совета решенегIа чакхдоаккхача чилийски халкъа къовсама мутIахьа хилара кIира доазонашка еш йолча дукххача наьха выступленешка.

Москве хиннача советски общественность Чиле халкъа мутIахьа хилара митинге чIоаггIа белгалдаьккхад, фашистски диктатура тIалаттача шерашка чилийски халкъага Iалаьмате боккха балеи гIайгIеи кхаьчалга, хIаьта из диктатура хIанз а США реакционни гIозараша хьаллоацаш а га доахаш а я. Цхьабакъда Пиночета клико хIанз политически террор дIайолаяь яле а, мехка шерлуш боагIа фашистски режимана духьалара болам, кхоталуш доагIа деррига антидиктаторски низаш.

Чиле халкъ гора оттаде могаргдац!

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

Спортсменех дола дувцараш

МАШАР ХИЛБА НАХА!

Нагахьа саг вац спорт дукха ца езаш. Дукха сахьаташ доах наха шоашта езаеннача спортивни телепрограммашка хьожаш. Къаьстта хоза хет вай мехкахочо толам баьккхача.

Назрановски районе спортаца хьоашал доагIараш кIезига бац. Къаьстта дукхаеза укхаза кIалтохарах йола яхьаш. Городерча берий кхувш боагIарий спортивни школе хьалкхебаьб лакха говзал йола дукха спортсменаш. Царех ва Европа чемпион, дунен халкъашта юкъера спорта мастер Хамхоев Iаьла.

Кастта Японе Универсиаде ваха везаш вола спортсмен цIавена Назране хилар.

...1979 шера дIаболабелар хургволча чемпиона спортивни никъ. Цу шера вай республикански яхьашка дакъа лаьцар Iаьлас.

Цул тIехьагIа Киеве хиннача Ерригсоюзни яхьашка шоллагIа моттиг яьккхар цо.

Йоккхийча яхьашта Iаьла кийчве низ бацар Назрановски ДЮСШ-а «Фу дича бакъахьа да?» — яха хаттар эттар вай спортсмена хьалхашка. Бокъонца тренировкаш е моттиг а яцар. ХIаьта шийна дагалаттар кхоачаш ца деш Iеш оамал яц Iаьлий.

Алма-Ате ваха дIавахар из. Укхазарча тренерски составо яхьашта юкъевитар из. Цхьаннена а дага дацар къона спортсмен котваргва, аьнна. Пхезза летача а, котало вай мехкахочунгахьа хилар. Цу хана денз вай дикагIбола тренераш хьежа баьлар Iаьлий толамашка.

Львове хиннача СССР чемпионате казахски командацара цхьан саго мара яккханзар медаль. Из яьккхар а вай мехкахо вар.

1983 ш. Кубе «ДоттагIал» яхача яхьашка вахар Iаьла. Ала дезаш да, цу яхьашка дакъа лоацаш кхы цхьаькха а наьсархо И. Цороев вар, аьнна. Вай спортсменаш шаккхе а котваьлар.

Цул тIехьагIа КНДР а Голланде а хилар къона дзюдоист. Къаьстта боккха толам баьккхар Iаьлас Испане хиннача европейски чемпионате. Хамхоевах чемпион хилар. Дог гIоздаьнна латтар вай спортсмен урагIйодача ЦIеча байракха тIера бIарг ца боаккхаш, низ болча СССР Гимна дешашка ладувгIаш.

— Тайп-тайпарча яхьашка дакъа лоацаш дукххача пачхьалкхенашка хиннав со. — йоах Iаьлас. — Массанахьа машаре баха гIерт нах. Из цхьанне а царгара яккха йиш йоаца бокъо я. ХIаьта «къовсамаш», «довнаш» спортивни майдашкеи аренашкен эшаш да. Машар хилба наха!

Г. СУЛТЫГОВ.

КОЛХОЗАШТЕИ СОВХОЗАШТЕИ НОВКЪОСТАЛ ДУ

Тха спортсменаши методисташи Кхачан программа кхоачашъеча дакъа лоацаш ба. Ховш ма хиллара, школай, училищай, техникумий, институтий, университета студенташи дешархойи, совхозий а колхозий а къона специалисташи болхлойи кхашкара хьувкъам чуэцаш ба.

Наьсарен районе коартолаш чуэцача а дукха ба ДСО «Урожая» викалаш. Царех дикагIбараша нормаш тIехкхоачашъю, овсаре къахьег. Тхоай къахьегам оаха хетабу хургйолча КПСС XXVII съезда.

Колхозашка, совхозашка тхоай спортивни гIулакхаш юкъагIдитац оаха. Тха дикагIболча методисташа тайп-тайпара спортивни яхьаш чакхйоах. ЦIераш яха ловра сона тхоай дикагIбарий. Уж ба Музаев, Амерханов, Даудов, Аушев.

Ю. БЕСПРОЗВАННЫЙ,
«ДСО «Урожая» директора заместитель.

АКТЕРА ГОВЗАЛ

ТВОРЧЕСКИ ПОРТРЕТ

Нурадилов Ханпаший цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен театра гIалгIай труппа актерах Наурбиев Васанбиках Iаяха дувца дукха хIама дац, аьнна хеталу, цо ловзаяь ролаш дагарийча.

Васанбика актерски хьаькъал а говзал а эггара чIоагIагIа гучайоаккх, сийлахьвоккха эрсий драматург а йоазонхо а Антон Павлович Чехов ваь 125 шу дизара хетаяь хиннача, цун произведенеех оттаяьча «Юбилей» яхача спектакле цо ловзаяьча массехк роло.

Цхьан спектакле ши-кхо роль ловзае Iалаьмате хала да, къонача актера меттел, лакха опыт йолча къаьнача артиста а. Цхьан турпала оамалаш, вокхан сурт-сибат кхоллаш юкъсяха, кхыдола кхоачамбоацараш нийсдала тарлу. Укх спектакле Васанбик хул ведущи, «Юбилей» яхача водевиле банкера служащи, «Хирурги» яхача пьесе — фельдшер Кувалдин. ХIаране вахара шиӣ позицеш йола нах ба уж, къонача актера вайга бовзийтараш.

ГIорбаьнна бовзаш болча эрсий драматургаша А. Н. Островске, А. П. Чехова, кхычар шоаӣ цхьаболча турпалех туллача цIеращца дика гучайоаккхаш хиннай цу персонажей оамалаш, цар гIулакхаш. Иштача турпалех ва фельдшер Кувалдин а. Вайна ма харра, кувалда — из эрсий меттала жIов яхилга да. Хьалъай а яь саго IотIа ца техача, кхыча хIаманна пайдана а йоацаш. Ишта лор уллув а волаш, цо деча хьехарах мара кхы лорий балха пайдана воаца саг ва йоах автора шиӣ персонажах. Лор цхьаннахьа ваха ше виса Наурбиев Васанбика Кувалдин чIоагIа оарцагIа воал церг лазаьнна лорага венача дьячока Вонмиглазовна (артист С. Гайсанов) дарба де. Дарба де волавеле, хIалакьву цо вож. Молха а енна тоае могаргйола церг дIаяккха веле, лазаш йоацар йоакх. Из а хьастамаш доахача моарзагIаца. Цу гIулакха гон а оста а юкъедоаладу. Чеховна уж хIамаш эшаш хиннай шоашта хIама ца ховше а, деррига довз яхаш бола шиӣ коллегаш лораш (Чехов лор хиннилга вайна ховш ма дий) футтар бара, царга дикагIа а цIенагIа а болх байтара. Чехова кхелла Кувалдина сурт-сибат кхы а чIоагIагIа дегаза доаккхаш хьахьокх вайга Васанбика. Цун волавалар, тIауха бIаргаш, багара Iо ца йоаккха гIаьле, цхьайолча хапа бежан IувгIаш санна, ала воаллар фуд ца ховш а къоастаде йиш йоацаш а цо ду къамаьл — дизза хьаькъал долча а шиӣ балхах дика кхетача а саго леладергдоацар да цо леладеш дар.

Ала йоIага, хаза несийна, яхача гIалгIай кицо дувцача тайпара шиӣ шоллагIа оагIув йолаш ва Васанбика турпал Кувалдин. Цо ше ловзаеча ролаца актер гIерт цхьаболча наха кхетам бала а, цIенагIа къахьега уж оарцагIбаха а.

Цу спектакле Васанбика ловзаю банка служащи волча сага роль, оалаш ма хилара, вай йийцачоа вIалла тара яц. Массаза а хьакимо яхар де, цунах кхераш лелача цун дегI из ше къона саг вале а, букара дийрза да. Оаз а я цун массаза а хьестава Iемача сага, иштта да, дог делхе а, хьакиман духьалъэттача цун юхь тIа отташ дола велакъежилга. Цул совгIа, спектакла кхыча турпалаша дувцачох, сесаго ца вута миска саг а ва из, балха аьттув боацаш, цIагIа ираз доацаш, гоанахьарчар къахеташ лоравеш лелавеш. Лоацца аьлча, цхьаннахьа а, дизза хьалъоттаргдолаш шиӣ дош доаца, массаза а ше къамаьл дечун фу хет-хьогI, аьнна хеташ, цун бIарахьежа мара йистхила денал доаца паькъар ва Наурбиев Васанбика турпал. Ерригаш а лаь оамалаш я актера гучайоахараш.

Дуне даьлча гIоне дувцаш хьадоагIа, дезал кхебеча а царех бизза бола нах беча а, эггара доккхагIа дола дакъа даьна-нанна тIадуж, яхаш. Из бакъ а да. Бизза кхетам луш хьалкхеваь дезалхо боккъонца вола саг хиле дIаотт. Даьнен-наннен воI, новкъосташта тешаме новкъост, Даьхен визза вола гражданин волаш. Дас-нанас кховеш, цун хьалхара деррига а шоаш деш, боча кхеяьча тIехьенах тIехьале хилац. Юххера а йис кхийттача йовш йола ховха хIама санна, вахара халонаш духьала эттача, шиӣ фу де деза а, фу дича бакъахьа да а ца ховш хIалакьхул. Из тайпа даьи-наьнен бехках хIалакьхулаш вола саг ва Плиев Махьмад-СаIида язъяьча «Iа дIадийнар...» яхача пьесера Шаип. Спектакле из роль ловзаю Васанбика. Эггара хьалха ше сцена тIа ваьлча гIоне, артиста гучадоаккх зрителa, ишта къиза кхел йолаш ше хьалкхера бехке бараш шиӣ даи-нанеи долга. ЗIамига волча хана денз ахчанга ваьккха, цхьаккха хIама ца дайташ, кховеш, мел долча хIамах моза тIахар кхераш санна лоравеш лелаваьв из. Цудухьа цхьанна хIаманна пайдана воацаш, даьнеи-наннеи гIайгIа йолаш, шийна а наха а бала болаш хьалкхув. ЗIамига волча хана денз, къаьста нанас Сийбата (Кодзоева Дугурхан) лоравеш кхеваь из, воккха хилча къаракъа тIехьавоал, истий бут. Кара кIаттIа а боацаш сонта, кура ва. Къахьега ца Iомавеш, мерза а атта а даа Iема Шаип, базаре волалу. Цунах а хIама хилац. Юххера а алкоголик хиле вов из. ТIехьера цуморча сага тIакхоачар да автора дувцар а, театро чIоагIдеш дар а.

Массехк ди даьккха из цIаца воагIаш, корзагIъянна оарцагIъьяннача Сийбата коравоагIа Шаип, тIамел йола хIама а ехка, менна.

Вай хана кIезига бац Шаипа бараш мо бола дай, ноаной. Ден а бус а царга гайта дезаш дар из спектакль а Наурбиев Васанбина кхоллаш вола Шаип а, шоаӣ берий кхелаш даькъаза ца йоахаш, кхыбараш санна къахьега, нийса баха, атта тIайоагIача хIамилга тIакхувш боацаш уж хьалкхее гIертаргболаш. Из цар ца дой, Шаипа кхел йолаш хьалкхувргда цар бераш.

Наурбиев Васанбика актерски никъ хIанз мара дIаболабеннабац. Къона ва из, къона да цо болх беш дола гIалгIай театр а. Цудухьа вай теш тIехьа-тIайоагIача хана цу театра а артиста а, кхыйола спектаклаш увттаеш а кхыдола сурт-сибаташ кхоллаш а боккхагIа аьттув баргхиларах.

Б. АБАДИЕВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

10 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Берашта дола совгIат». Берий ловзоргах дола документальни телефильм.
9.05 — «Юханхайна, горнисташ!».
9.35 — «Керта тIара город». Художественни телефильм. 1-гIа сери.
10.55 — Казански паччахьалкхен консерваторе мерзашцарча квартета дIалокха татарски халкъа муамаш.
11.15 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Саги Iалами». Документальни телефильмаш: «Лоаман гIаж», «Джавски чIож», «ГIарагIураш яха станци».
15.45 — Советски йоазонхой В. И. Ленинах.
16.40 — «Кердадараш».
16.45 — Органни музыка концерт.
17.15 — Водноллыжни спортах йола дунен чемпионат. Францера передача.
18.00 — «Сай доттагIашта иллеш доах аз». Самодеятельни певицах, РСФСР культура заслуженни балхахочох, Гипромеза инженерах Т. Журавицкаяйх йола телеочерк (Москва).
18.30 — «ХIара сурта тIа — малх».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
19.05 — «Укх деной почта». Политически обозревателa В. П. Бекетова комментареш ю телехьежачар письмошта.
19.35 — «Керта тIара город» яха художественни телефильм. 2-гIа сери.
21.35 — «Анна Герман». Кхели иллии».
22.35 — «Тахан дунен тIа».
22.50 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
23.05 — Баскетболах йола Европа чемпионат. Кхалнах. Венгре сборни — СССР сборни. Италера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Должность с непредвиденными обстоятельствами». Документальни телефильм.
8.35, 9.30 — Природоведени. 2-гIа класс. Тхо Iалам довза Iомалу.
9.00, 12.25 — Французски мотт. Хьеха 1-гIа шу.
9.50 — ПТУ дешархошта. Эстетически кхетам балар. Саг массе а оагIорахьара дегIазоалавар. 2-гIа передача.
10.35, 11.40 — Физика. 7-гIа класс. Iаламахи техникахи йола телепередача.
11.05 — «Шахматни школа».
12.10 — «Кантемировцаш». Iилма- довзийтара фильм.
12.55 — «Къонала хьалхара Iуйре». Художественни телефильм. 1-гIа сери.
14.05 — «Исторе оагIонаш», «Терминал» яха операци». СССР-и, США-и Великобританеи кулгалхой Потсдамски конференци хинна 40 шу дизарга.
15.00 — «Кердадараш».
17.00 — «КхоэтиъалагIа бIаьсти». Телевизионни фильм-концерт.
17.30 — «Йоазонхой вахари». Анатолий Шавкута.
17.50 — «Иразa новкъа сентантий тинах ахац». Грозненски телевидене студе документальни фильм.
18.00 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
18.20 — Баскетболах йола Европа чемпионат. Кхалнах. Итале сборни — Испане сборни. Италера передача.
19.05 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гIалгIай меттала).
19.20 — «Патриот» (нохчий меттала).
19.50 — ТIехьабусачар цIераш йоах вай.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш». «Боккъал а, пил». Мультфильм. 2-гIа дакъа.
20.15 — «Кердадараш».
20.20 — Ю. А. Жуковске къамаьл.
20.50 — «Ахках бола дагабохам». Документальни телефильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Пристань дехьарча берда тIа я». Художественни телефильм.
22.35 — Ашараш лоих «Орловский сувенир» яхача эрсий халкъа инструментий ансамбла.
22.55 — «Кердадараш».

11 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Пингвинаш». Мультфильм.
8.50 — «Путешественникий клуб».
9.50 — «Керта тIара город». Художественни телефильм. 1-гIа сери.
11.15 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — Документальни фильмаш.
15.50 — «Хопер» яха халкъа иллеи халхареи ансамбла концерт. Волгоградски область.
16.10 — «Кердадараш».
16.15 — «ХIанзарча сцена тIара Сийлахь - боккхача Даймехка тIема тема».
17.30 — Т. Хренников — Оркестрцарча фортепьянона лаьрхIа концерт.
17.55 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагIеи».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Две четверти века» яхача документальни телефильма премьера Советски Союза Турпалах, СССР летчиках-космонавтах Г. С. Титовх.
19.30 — «Керта тIара город» яха художественни телефильм. 3-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Камера дуненга хьеж». Передача ер ва Г. Боровин.
22.45 — «Тахан дунен тIа».
23.00 — Футболах йолча дунен чемпионата хержа матч. Швейцаре сборни — Ирланде сборни. 2-гIа тайм.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Припятье тIера чиъаьрийдуарг». Документальни фильм.
8.35 — «Изобразительни искусство». В. А. Фаворске мастерсне.
9.35, 12.40 — Немций мотт.
10.05 — ПТУ дешархошта. Астрономи. Астрономех практически пайда эцар. 1-гIа передача.
10.35, 11.40 — Юкъера биологи. 9-гIа класс. Халкъа боахамера биологи.
11.05 — «Мамай школа».
12.10 — Истори. 4-гIа класс. Шан тIара турпаI.
13.10 — «Къонала хьалхара Iуйре». Художественни телефильм. 2-гIа сери.
14.20 — «Боарамал лакхера вахар»... Ветераний-балтийций дезалашца вIашагIкхетар.
15.00 — «Кердадараш».
17.05 — «Океана совгIаташ». Фильм-реклама.
17.15 — «Витаминни хьоар даккхаран леладеран эша цIи яларах йола кхерамале». Iилма-довзийтара фильм.
17.35 — Кхачан программа — дерригача халкъа гIулакх. «Дуга — маьхе культура».
17.50 — «Халкъа тIахьожама эпран» (гIалгIай меттала).
18.10 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
18.30 — Социалистически яхьашка котбаьнначарна хетадаь концерт (нохчий меттала).
19.00 — Хоккеях йола дунен халкъашта юкъера вIашагIкхетар. ЧССР сборни — СССР сборни. 1-гIеи, 2-гIеи периодаш. ЧССР-ера передача. Перерыв йолча хана (19.40) — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Боккъал а, пил». Мультфильм. 3-гIа дакъа.
20.40 — «Ен халкъа музыка». Концерт.
21.00 — «Ха».
21.35 — Хоккеях йола дунен халкъашта юкъера вIашагIкхетар. ЧССР сборни — СССР сборни. 3-гIа период. ЧССР-ера передача.
22.15 — «Ирача берда йисте». Художественни фильм.
23.00 — «Кердадараш».

РАДИО

10 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» яхача республикански газетий обзор.
8.23 — «Сердало» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — Инструментальни ашарий концерт (гIалгIай меттала).
9.15 — КПСС XXVII съезда накъадолхаш. «Пятилетка хьалхалаттараш» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона вай заманхо» (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
16.01 — «Парторганизацешкара отчеташ а хоржамаш а» (эрсий меттала).
16.16 — Производстве хьалхалаттарашта дола концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «ХьажкIаш лелаераш шоай дош кхоачашдеш ба» (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — «Ашарий глобус».
17.44 — Нохч - ГIалгIайчен композиторий творчествацара халкъа ашараш.
18.20 — Халкъа къаьнара иллеш.

11 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» яхача республикански газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа нохчий меттала).
8.36 — Дагестански радио халкъа инструменти оркестра концерт (эрсий меттала).
11.15 — «Советаш а вахар а» (нохчий меттала).
11.30 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче (эрсий меттала).
15.15 — «ЦхьоагIо йолча дезале» (нохчий меттала).
15.30 — «Ден темагIа» (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала).
16.15 — «СелаIад» (эрсий меттала).
16.45 — «Iилман — технически прогресс сихъеча коммунистий авангардни роль». Беседа (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Хьайбашта лазарех лораде гурахьа молхаш тохар». Ветеринарни Iилмай кандидата Динаева беседа (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — «Композитор Владимир Захаров». Очерк.
17.58 — Лирически иллей концерт.
19.08 — «Самукъанерча талгIе тIа».

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта бовхама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05253. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4067.